

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE BİYOLOJİ
ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Mustafa ACUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİYOLOJİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**DİYARBAKIR
HAZİRAN 2010**

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE BİYOLOJİ
ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Mustafa ACUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Murat HEVEDANLI

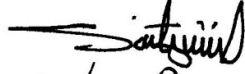
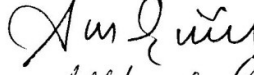
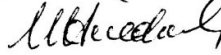
BİYOLOJİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**DİYARBAKIR
HAZİRAN 2010**

T.C
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DİYARBAKIR

Mustafa ACUN tarafından yapılan bu çalışma, jürimiz tarafından Ortaöğretim Fen ve Matematik Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin

	<u>Ünvanı</u>	<u>Adı Soyadı</u>	
Başkan	: Prof. Dr.	Sait YÜCEL	
Üye	: Doç. Dr.	Selahattin GÖNEN	
Üye	: Yrd. Doç. Dr.	Murat HEVEDANLI	

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. Hamdi TEMEL

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyini; Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma, Kişisel Başarısızlık boyutlarını belirlemek ve tükenmişlik düzeylerinin kişisel ve mesleki değişkenler açısından nasıl farklılık gösterdiğini ortaya koymaktır. Bu amaçla Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan ve ortaöğretim kurumlarında çalışan 50'si kadın, 63'ü erkek olmak üzere toplam 113 biyoloji öğretmenine anket uygulanmıştır.

Araştırma mevcut durumu saptamaya yönelik betimsel bir çalışmadır. Araştırmada nicel yaklaşım kullanılmıştır. Araştırma, kişisel ve mesleki bilgileri içeren ölçek ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği ile toplanan veriler üzerinden yürütülmüştür. Elde edilen verilerin istatistiksel çözümleri SPSS 15.00 programından yararlanılarak yapılmıştır. Araştırma sorularını çözümlmek için frekans, yüzde, aritmetik ortalama, bağımsız gruplar t- testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Tukey HSD testi teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre biyoloji öğretmenleri Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık boyutlarındaki tükenmişliği “az düzeyde” yaşamaktadırlar.

Biyoloji öğretmenlerinde yaş, cinsiyet, medeni durum, mezuniyet durumu, mesleki kıdem, çalıştığı okul türü, sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ve okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumu değişkenlerine göre Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilemediği belirlenmiştir.

Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerinin her üçünde biyoloji öğretmenlerinin üstlerinden takdir görme durumları, mesleki verimlerini değerlendirmelerinden, mesleklerini isteyerek yapma durumlarından, duydukları manevi doyumdan olumlu yönde etkilenmektedir. Biyoloji öğretmenleri üstlerinden takdir görmediklerinde, kendilerini verimli bulmadıklarında, öğretmenliği istemeyerek yaptıklarında ve az manevi doyum yaşadıklarında daha fazla Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık yaşadıkları tespit edilmiştir.

Biyoloji öğretmenlerinin okulda biyoloji laboratuvarlarının yeterliliği durumunun Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilemediği fakat Duygusal Tükenme düzeyini etkilediği belirlenmiştir. Okulda biyoloji laboratuvarlarının yetersiz diyen grupta Duygusal Tükenme daha yüksek bulunmuştur.

Biyoloji öğretmenlerinde YGS ve LYS'nin ders işleyişlerine olumsuz yönde etkisi durumunun Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilemediği fakat Duygusal Tükenme düzeyini etkilediği belirlenmiştir. YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisi çok diyen grupta Duygusal Tükenme daha yüksek bulunmuştur.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the burnout, emotional exhaustion, depersonalization, reduced personal accomplishment levels and to reveal how burnout level differs from the aspects of personal and occupational variables of 113 individual biology teachers. For this reason 50 male and 63 female teachers were responded questionnaire who were employed in Diyarbakır City secondary schools.

This study is a descriptive, quantitative and evaluatory research of the existing status. Research is conducted on the data collected from questionnaire that involves personal and occupational information and Maslach Burnout Inventory. Data were evaluated in SPSS 15.00 software with frequency, percentage, arithmetical mean, independent groups t-test, one way variance analyse and Tukey HSD test techniques.

The results of the study indicate that biology teachers burnout levels are low in the aspects of emotional exhaustion, depersonalization and reduced personal accomplishment.

It is determined that age, gender, marital status, graduation level, occupational experience, type of school education, mean student number in class, the socio-economic level of the school area do not effect emotional exhaustion, depersonalization and reduced personal accomplishment levels.

Biology teachers emotional exhaustion, depersonalization and reduced personal accomplishment levels are positively effected from appreciation of seniors, evaluation of their occupational efficiency, willingness of occupation and moral satisfaction. On the contrary, biology teachers can be effected negatively.

It is indicated that the sufficiency of the biology laboratories do not effect depersonalization and reduced personal accomplishment but effects emotional exhaustion levels. Higher emotional exhaustion levels are determined in the teachers with insufficient laboratory conditions.

It is determined that although the negative effects of YGS and LYS on education, do not effect depersonalization and reduced personal accomplishment,

they effect emotional exhaustion. Emotional exhaustion levels are higher in the group who claimed that YGS and LYS effects the education.

ÖNSÖZ

Bu araştırma, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Anabilim Dalı Biyoloji Eğitimi programında Yüksek Lisans tez çalışması olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans tez danışmanlığımı üstlenerek, çalışmalarımda beni yönlendiren ve yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Murat HEVEDANLI'ya en içten saygı ve teşekkürlerimi sunarken,

Araştırmam sırasında yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. İbrahim Ümit YAPICI'ya ve öğretmen arkadaşlarıma,

Çalışmama zaman ayırarak katkı sağlayan Diyarbakır ilinde görevli biyoloji öğretmenlerine ve çalışmam boyunca manevi desteklerini hissettiğim aileme sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar.....	ix
KISALTMALAR.....	xiv

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
1.1. Problem Durum.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	7
1.4. Varsayımlar.....	7
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar.....	8

BÖLÜM II

TÜKENMİŞLİK	9
2.1. Tükenmişlik Kavramı ve Tanımı.....	9
2.1.1. Tükenmişliğin Nedenleri ve Etki Eden Faktörler.....	13
2.1.2. Tükenmişliğin Belirtileri.....	15
2.1.2.1. Tükenmişlikte Davranışsal Belirtiler.....	17
2.1.2.2. Tükenmişlikte Fiziksel Belirtiler.....	18
2.1.2.3. Tükenmişlikte Psikolojik Belirtiler.....	19
2.1.3. Tükenmişliğin Evreleri.....	20
2.1.4. Tükenmişliğin Sonuçları.....	21
2.1.5. Tükenmişliğe Karşı Yapılabilecekler.....	22
2.1.6. İlgili Araştırmalar.....	23

BÖLÜM III

YÖNTEM	28
3.1. Araştırma Modeli.....	28
3.2. Evren ve Örneklem.....	28
3.3. Veri Toplama Araçları.....	28
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	28
3.3.2. Maslach Tükenmişlik Envanteri.....	29
3.3.2.1.Maslach Tükenmişlik Envanterinin Puanlanması ve Yorumu.....	29
3.3.2.2. Maslach Tükenmişlik Envanteri'nin Geçerlik ve Güvenirliliği.....	31
3.4. Verilerin Toplanması.....	31
3.5. Verilerin Analizi.....	32

BÖLÜM IV

BULGULAR	33
4.1. ÖĞRETMENLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI.....	33
4.1.1. Araştırmadaki Değişkenlere Ait Frekans Bilgileri.....	33
4.1.2. Biyoloji Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	35
4.2. ALT PROBLEMLERE İLİŞKİN BETİMSSEL İSTATİSTİKLER.....	36
4.2.1. Yaşın Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	36
4.2.2. Cinsiyetin Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	38
4.2.3. Medeni Durumun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	40
4.2.4. Mezuniyet Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	41
4.2.5. Mesleki Kıdemin Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	43
4.2.6. Çalışılan Okul Türünün Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	45
4.2.7. Ders Verilen Sınıflardaki Ortalama Öğrenci Sayısının Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	47
4.2.8. Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	49

4.2.9. Çalışılan Ortamdan Memnuniyet Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	52
4.2.10. Üstlerinden Takdir Görme Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	53
4.2.11. Kendini Mesleğinde Verimli Görme Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	55
4.2.12. Öğretmenlik Mesleğini isteyerek Yapma Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	57
4.2.13. Manevi Doyum Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	59
4.2.14. Okuldaki Biyoloji Laboratuvarlarının Tükenmişlik Düzeyine Etkisi..	62
4.2.15. Yükseköğretime Geçiş Sınavı(YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavının (LYS) Tükenmişlik Düzeyine Etkisi.....	64

BÖLÜM V

TARTIŞMA.....	67
----------------------	-----------

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİ.....	75
6.1.Sonuç.....	75
6.2. Öneri.....	79
6.2.1. Uygulamacılara Öneriler.....	79
6.2.2. Araştırmacılara Öneriler.....	79
KAYNAKÇA.....	80
EKLER.....	87

TABLolar DİZİNİ

Sayfa no

Tablo 1. Aritmetik Ortalamalara Göre Değerlendirme Puan Aralıkları.....	30
Tablo 2. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel ve Mesleki Özelliklerine İlişkin Frekans Bilgileri.....	34
Tablo 3. Biyoloji Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerine Göre Dağılımı.....	35
Tablo 4. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Yaşa Gör Aritmetik Ortalamaları.....	36
Tablo 5. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	37
Tablo 6. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	37
Tablo 7. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	38
Tablo 8. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar t-Testi.....	38
Tablo 9. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar t-Testi.....	39
Tablo 10. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	39
Tablo 11. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Medeni Duruma Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	40
Tablo 12. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Medeni Duruma Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	40
Tablo 13. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Medeni Duruma Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	41
Tablo 14. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Mezuniyet durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	41
Tablo 15. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Mezuniyet Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	42
Tablo 16. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Mezuniyet	

Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	42
Tablo 17. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Mesleki Kıdeme Göre Aritmetik Ortalamaları.....	43
Tablo 18. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Mesleki Kıdeme İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	43
Tablo 19. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Mesleki Kıdeme İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	44
Tablo 20. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Mesleki Kıdeme İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	45
Tablo 21. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Mesleki Kıdeme Göre Aritmetik Ortalamaları.....	45
Tablo 22. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Okul Türüne İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	46
Tablo 23. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Okul Türüne İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	46
Tablo 24. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Okul Türüne İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	47
Tablo 25. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Ortalama Öğrenci Sayısına Göre Aritmetik Ortalamaları.....	47
Tablo 26. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Ortalama Öğrenci Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	48
Tablo 27. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Ortalama Öğrenci Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	48
Tablo 28. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Ortalama Öğrenci Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	49
Tablo 29. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Durumuna Göre Aritmetik Ortalamaları.....	50
Tablo 30. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	50
Tablo 31. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Okulun Bulunduğu	

Çevrenin Sosyo-Ekonomik Durumuna İlişkin Varyans Analizi	
Sonuçları.....	51
Tablo 32. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	51
Tablo 33. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Ortamdan Memnuniyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	52
Tablo 34. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Ortamdan Memnuniyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	52
Tablo 35. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Ortamdan Memnuniyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	53
Tablo 36. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenmişlik Puanlarının Üstlerinden Takdir Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	54
Tablo 37. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Üstlerinden Takdir Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	54
Tablo 38. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Üstlerinden Takdir Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	55
Tablo 39. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenmişlik Puanlarının Kendini Meslekte Verimli Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	55
Tablo 40. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Kendini Meslekte Verimli Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	56
Tablo 41. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Kendini Meslekte Verimli Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	56
Tablo 42. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenmişlik Puanlarının Mesleklerini İsteyerek Yapma Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi.....	57
Tablo 43. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Mesleklerini İsteyerek Yapma Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-Testi.....	58
Tablo 44. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Mesleklerini İsteyerek Yapma Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-Testi.....	58
Tablo 45. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Öğretmenlik Mesleğinden Duyulan Manevi Doyuma Göre Aritmetik Ortalamalar.....	59

Tablo 46. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Öğretmenlik Mesleğinden Duyulan Manevi Doyuma İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	59
Tablo 47. Manevi Doyuma göre Duygusal tükenme Puanlarına İlişkin Tukey HSD testi Sonuçları.....	60
Tablo 48. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Öğretmenlik Mesleğinden Duyulan Manevi Doyuma İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	60
Tablo 49. Manevi Doyuma göre Duyarsızlaşma Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları.....	61
Tablo 50. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Öğretmenlik Mesleğinden Duyulan Manevi Doyuma İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 51. Öğretmenlik Mesleğinde Duydukları Manevi Doyuma göre Kişisel Başarısızlık Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları.....	62
Tablo 52. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenmişlik Puanlarının Okuldaki Biyoloji Laboratuarlarının Yeterliliğine Göre Bağımsız Gruplar t- testi...	62
Tablo 53. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Okuldaki Biyoloji Laboratuarlarının Yeterliliğine Göre Bağımsız Gruplar t- testi.....	63
Tablo 54. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Okuldaki Biyoloji Laboratuarlarının Yeterliliğine Göre Bağımsız Gruplar t- test...	64
Tablo 55. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının YGS ve LYS'nin Ders İşlemeye Olumsuz Yönde Etkisine Göre Aritmetik Ortalamaları.....	64
Tablo 56. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının YGS ve LYS'nin Ders İşlemeye Olumsuz Yönde Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 57. YGS ve LYS'nin Ders İşlemeye Olumsuz Yönde Etkisine Göre Duygusal Tükenme Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları.....	65
Tablo 58. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının YGS ve LYS'nin Ders İşlemeye Olumsuz Yönde Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	66

Tablo 59. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının YGS ve LYS'nin Ders İşlemeye Olumsuz Yönde Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	66
--	----

KISALTMALAR

MTE: Maslach Tükenmişlik Envanteri

DT: Duygusal Tükenme

D: Duyarsızlaşma

KB: Kişisel Başarısızlık

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Son yıllarda; öğretmenlik, tezgâhtarlık, hekimlik ve hemşirelik gibi insanlarla yüz yüze ve yakın iletişim kuran mesleklerde çalışan bireylerin yaşadığı sıkıntılar önem kazanmış ve söz konusu konular araştırmacılar tarafından genişçe irdelenmeye başlanmıştır (Ergin, 1992; Torun, 1995; Baysal, 1995; Tümkaya, 1996; Izgar, 2001; Gündüz, 2004; Girgin ve Baysal, 2005; Sürgevil, 2006). Bu gibi meslekler de çalışan bireylerin yaşadığı tükenmişlik araştırma konusu olmuştur.

Bireylerin işleri gereği karşılaştıkları insanlara karşı duyarsızlaşmaları, duygusal yönden kendilerini tükenmiş hissetmeleri ve kişisel başarı ve yeterlik duygularının azalması şeklinde ortaya çıkan tükenmişlik (burnout), daha çok insanlarla yüz yüze ilişki gerektiren mesleklerde görülen bir olgudur (Ergin,1992). İnsanların işlerinde yaşadıkları ilişkiler zorlaştığında ve buna bağlı olarak bir şeylerin ters gittiği yolundaki inancıyla gelişen süreç, bizi modern çağın önemli bir fenomeniyle karşı karşıya bırakmaktadır (Gündüz, 2004).

Mann, (2004)'e göre insanlarla bire bir iletişim kurulan işlerde çalışanlardan (aslında onlar farkında olmasalar bile) müşterilerine olumlu duyguları ve mesajları verip, olumsuzları ört bas etmeleri ve duygularını kontrol etmek için büyük çaba göstermeleri beklenir (Akt. Babaoğlu, 2006). Bu durum çalışanların üstünde ister istemez bir baskı oluşturur.

Zamanla çalışanların hizmet alanlarıyla ilgili algısının pozitif ve insancıl kutuptan, negatif ve insancıl olmayan kutba doğru değişmesine neden olur (Tümkaya, 1996). İnsanlarla yakın ve yüz yüze ilişki gerektiren sağlık, hukuk, eğitim gibi çalışma alanlarında özellikle iş yükünün ve zaman baskısının fazla olduğu yerlerde tükenme riski fazladır. Öğretmenlik, yüz yüze etkileşimi ve paylaşımı gerektiren mesleklerin başında gelmektedir (Gündüz, 2004).

Bazı stres kaynaklarından dolayı, "Öğretmenlik" özellikle öğretmenlerin ruh sağlığının olumsuz yönde etkilenebilmesi açısından riskli bir meslektir (Girgin ve

Baysal, 2005). Her gün saatlerce kalabalık bir öğrenci grubuyla beraber olmak, yapılacak her davranışı ayrıntısıyla planlamak, bu davranışın gerçekleşmesini sağlamak, sınıftaki her şeyden her an haberdar olmak kolay değildir. Öğrenciler uzun süre oturarak derse ilgilerini veremezler. Öğretmenin, erken-geç, kolay-güç öğrenen, normal-engelli öğrencilerle ayrı ayrı ilgilenmesi de gerekir. Sınıfta yaşanan çok yönlü ve karmaşık bir ilişkiler ağı vardır (Başar, 1999). İnsanlarla çok yüksek oranda ilişki kurmak strese olan direnci azaltmaktadır (Russell ve Robert, 1984).

Bu tür etkilenmeler, öğrencileri için çok önemli olan öğretmenin; öğrencilerine, işine, diğer insanlara karşı ilgisini, sevecenliğini ve mesleki rolünün gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmedeki etkililiğini azaltabilir. Literatürde bu tür olumsuzlukların yaşanması, yani enerjinin kaybı ya da aşırı talepler sonucu bazen fiziksel rahatsızlıklarla karakterize, ruhsal ve fiziksel enerji azalması durumu “tükenmişlik (burnout)” olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmen tükenmişliğinin sonucunda oluşan sorunlar ne yazık ki, yalnızca o kişiyi ilgilendirmekle kalmayıp onun ötesinde öğrencilere, okula, veliye, kendi yakın çevresine de yansımaktadır. Bu durumda verilen eğitim-öğretim hizmetlerinin nitelik ve niceliğinde belirgin bozulmalar görülmektedir (Girgin ve Baysal, 2005).

Dolayısıyla öğretmenlerde tükenmişlik, yaygın görülen ve sadece öğretmenlerde değil ülkenin eğitim sisteminde de sorunlara yol açan bir durumdur (Yıldız Kırılmaz ve ark. 2003). Farber (1984)’e göre; öğrenci disiplin problemleri, öğrenci duyarsızlığı, çok kalabalık sınıflar ve diğer görevlilerin desteğinin azlığı, çok fazla ödev kağıdı, çok fazla ölçme, gönülsüz tayinler, rol çatışması ve rol karmaşası ve öğretmenlerin kamuoyu tarafından eleştirilmesi gibi stresler öğretmenlerde tükenmişliğe yol açmaktadır (Akt.Dolunay ve Piyal, 2003).

Öğretmenin sahip olduğu sorumluluklar arasında nitelikli okul-aile işbirliğini sağlamak ve aileleri, çocuklarının eğitim öğretimi ile ilgili olarak yönlendirmek de yer almaktadır. Öğretmen, eğitim öğretim görevlerini yürütürken yöneticileri, meslektaşları, öğrencileri, velileri, okul personeli ve çevresi ile olumlu ilişkiler içinde olmalıdır. İş yaşamında bu derece çok yönlü ilişkiler kuracak olan öğretmen sürekli olarak insanlarla yüz yüze çalışmak durumundadır (Erdemoğlu Şahin, 2007).

Amerikan Stres Enstitüsü tarafından yapılan araştırmaya göre öğretmenlik yüksek stres düzeyi olan gruplardan biri olarak belirlenmiştir (Batlaş ve Batlaş, 2008). Kelly (2002)'ye göre mesleğini heyecanı olmayan, monoton, ilginç olmayan ve rutin olarak gören öğretmenler "durgunluk tükenmişliği" yaşamakta, işlerini yoğun, sürekli artan ve stresli olarak gören öğretmenler "koşuşturma tükenmişliği" yaşamaktadır. İlkinde mesleklerinde kişisel ve mesleki bir gelişme fırsatı olmadığı düşüncesi hkim iken diğerinde, sayısız roller, çeşitli ve değişen işler karşısında kendini öğrencileri, arkadaşları, ailesi tarafından kuşatılmış olma düşüncesi hkimdir. Sonuçta her ikisinde de öğretmenlerde, başkalarıyla empati kurmada yoksunluk, öğrencilerine kişiselliği olmayan bir varlıkmış gibi davranma, kolay sinirlenme, kendi yeterliliklerini sorgulama, mesleğiyle ilgili doyum alamadığı duygusunu yaşama ve hatta ileri düzeyde madde bağımlılığı, aşırı uyuma ve kronik yorgunluk görülmektedir (Akt. İviz, 2006).

Savicki ve Cooley (1982)'e göre tükenmişlik teriminin popülerliği, tükenmişliğin özellikle yardım edici meslek alanlarında çalışan kişilerin tutumlarında önemli değişikliklerin bir yansımısı olduğuna dair endişelerin artmasından kaynaklanmaktadır. Bu endişelerin odak noktasını, tükenmişlik yaşanmasının mesleki performansı ciddi anlamda bloke etmesi oluşturmaktadır (Akt. İviz, 2006). Öğretmenlik mesleğinin toplumun gelişmesindeki önemi ve katkısı düşünüldüğünde, ğretmen tükenmişliği ile ilgili yapılan çalışmaların ve bu konuyla ilgili yapılan önerilerin önemi daha iyi bir Şekilde anlaşılmaktadır.

Ortaöğretim dönemi öğrenciler ve öğretmenler açısından, öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi gz önüne alındığında en zor dönemlerden biri olarak belirtilebilir. İşte, bu oldukça güç dönemde ortaöğretim öğretmenlerini ergenlik ağı gencini üzerine olan etkisinin önemi kaçınılmaz bir gerçektir. Belirli bir dilde uzman olan ğretmen, toplumun ğretim temsilcisidir. Fakat aynı zamanda disiplini sağlamakla, çalışma grubu oluşturmakla, toplumun ahlakını arttırmakla da görevlidir. Ergen ise, artık öğrenmek için öğrenmek istememektedir. ğretmenden bilgilerin işlevini ve anlamını sorar. Ergen, çelişkilere karşı dikkatli olduğu için ğretmen ğrettiklerine egemen olmak zorundadır. Öğretmen, kendi insani yaşantılarını hesaba katarak bir ideale bağlanmak, öğrencilerine karşı anlayışlı, dürüst, g anlarda onlara destek

olmaya hazır bulunmak zorundadır. İşte bu beklentiler ve yaşanan eğitimle ilgili gerçekler arasında pek çok engel girer. Bu engeller çoğunlukla öğretene-öğrenen ilişkisinin yapısından kaynaklanmaktadır. Kurumlar, programlar, sınavlar, teknikler, çalışma ortamları çoğu zaman anksiyete verici kendi baskılarını uygularlar (Baysal, 1995).

Bilindiği gibi biyoloji, içerdiği birçok konu bakımından fizik, kimya, matematik, coğrafya, psikoloji, antropoloji gibi birçok alanla ilişkili bir bilim dalıdır. Biyoloji öğretmenleri de çeşitli branşlardaki öğretmenlerden çeşitli konuların işlenmesinde iş birliği beklemektedirler (Altunoğlu ve Atav, 2005). Bu yüzden biyoloji öğretmenlerinin branşlarında daha etkili eğitim verebilmek için sadece öğrencileri ile değil ayrıca diğer branşlardaki meslektaşlarıyla da etkileşim halinde olmaları gereklidir. Günümüzde herkesin hayat telaşıyla koşturması ve iletişim eksikliği düşünüldüğünde bunun pek de kolay olmadığı görülmektedir.

Uygulamalı temel bilimlerden biri olan biyolojide deneysel yöntemin önemi ve gerekliliği herkes tarafından bilinmektedir (Gerçek ve Soran, 2005). Biyoloji dersinin öğretilmesinde müfredat programına göre laboratuvar çalışmaları zorunlu olup, uygulama içermeyen bir biyoloji eğitimi hemen hemen olanaksız görünmektedir (Öztaş ve Özay, 2004). Ancak okullarda çoğunlukla biyoloji laboratuvarı bulunmadığı gibi biyoloji öğretiminde deneysel yöntem uygulanabilmesi için gerekli araç-gereç ve malzemelerin de yetersiz olduğu görülmektedir. Ortaöğretim biyoloji derslerinde öğretmenlerin en çok düz anlatım ve soru-cevap, az olarak gösteri, proje ve bireysel çalışma, çok az da deney yönteminin kullanıldığı, öğretmenlerin uyguladıkları yöntemleri buldukları okulun olanaklarına göre belirledikleri görülmektedir (Gerçek ve Soran, 2005). Bu kısıtlı imkânlar biyoloji öğretmeni için anlatması sıkıcı, dinlenilmesi ve öğrenilmesi güç dersler işlemesine neden olmaktadır.

Biyoloji öğretmenleri laboratuvar etkinliklerinden yeterince yararlanamama nedenini sınıfların kalabalık olması, laboratuvar olanaklarının yetersizliği, laboratuvar çalışmaları esnasında kalabalık sınıflarda öğretmene yardımcı elamanların bulunmaması ile açıklamaktadırlar. Fen öğretiminde kullanılan yöntemlerin çoğunda, öğretimin yapılacağı yer ile öğretme araçlarının çok önemli bir yeri vardır. Bir

öğretme ortamı düzenlenmeden yalnızca kâğıt üzerindeki yöntem veya tekniğin fen eğitimi için yeterli olmadığı açıktır (Öztaş ve Özay, 2004).

Ayrıca sınıflardaki öğrenci sayısının fazla oluşu okullarda yapılan deneylerin genellikle gösteri niteliğinde olmasına, öğrencilerin laboratuvar ve sınıf ortamında deneysel çalışmalardan hoşlanmalarına neden olmaktadır. Uygulamalı çalışmalarının temelini oluşturan öğrenci aktivitesi gerçekleşmediğinden, deneysel yöntemlerle istenilen öğretim hedeflerine tam olarak ulaşamamaktadır (Gerçek ve Soran, 2005). Derslerinde öğretim hedefine ulaşamayan öğretmen çok daha fazla enerji harcayarak başarılı olmaya çalışacaktır. Bu da bir süre sonra öğretilmekte enerjisinin tükendiği hissine, yorgunluğa ve kendini tükenmiş hissetmesine neden olabilir.

Biyoloji derslerinin öğretilmesi esnasında yararlanılan biyoloji ders kitaplarının hazırlanmasında müfredat programlarının esas alınmasına rağmen, çoğunlukla, sınıfta bulunabilecek farklı öğrenci seviyeleri göz önüne alınmadan standart bir seviye esas alınarak kitaplar hazırlanmaktadır. Öğretmenler ise bu konuda problemler yaşamaktadır (Öztaş ve Özay, 2004).

Fen bilimlerinin önemli alanlarından birini oluşturan biyoloji, hem ortaöğretim programlarında hem de üniversiteye giriş sınavlarında ağırlığı olan bir ders olarak yer almaktadır. Öğretim programları düzenleyen kurumla üniversiteye giriş sınavlarında soruları hazırlayan kurum birbirinden bağımsızdır (Çoban ve ark. 2006). Bu da okul programı ile sınavda çıkacak sorular arasında bir uyumsuzluğa sebep olabilir. Küçükahmet (1999)'a göre bu sorun, üniversite sınavında çıkacak soruların “Kapsam Geçerliğini” tartışılır hale getirmiştir. Çünkü “bir testin o dersin amaçlanan davranışlarını yeterince temsil edebilecek kadar kapsamlı olup olmadığı önemli bir sorundur” (Akt. Çoban ve ark. 2006).

Bu uyumsuzluk öğrencilerin biyoloji dersine olan dikkat ve ilgilerini azaltacağı için dersi anlatan öğretmen içinde fazladan bir çaba sarf etmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca gerek okul idaresi gerek öğrenci velileri tarafından biyoloji derslerinin sınava göre işlenilmesi yönünde talepler gelmesine neden olabilir. Bu

talepler biyoloji öğretmeninde ister istemez belli açılardan sıkıntı yaşamasına neden olur.

Olumsuz koşullar ve gerilim altında çalışma, öğretmenlerin verdiği hizmetin niteliğinde ve niceliğinde bozulmaya neden olurken, birey olarak sağlığını da etkileyecektir. Bu etkileniş öğretmenin öğrencilerine, işine ve diğer insanlara karşı ilgisini, sevecenliğini ve onlar için bir şeyler verme ya da oluşturma kapasitesini azaltabilir. Ülkemizde bugün eğitimde verimin düşüklüğünün önemli bir problem olduğu bilinmektedir. Eğitimde kaliteye etki eden faktörlerden biriside kuşkusuz öğretmen olduğuna göre onun problemlerinin araştırılması eğitimin verimliliği açısından önemlidir (Baysal, 1995).

Öğretim etkinliklerinin biyoloji derslerinde öğrencilere kazandırılabilmesi için öğretmenleri ve öğrencileri etkileyen faktörlerin önceden bilinmesi daha etkin bir biyoloji eğitiminin yapılabilmesi için zorunlu görünmektedir (Öztaş ve Özay, 2004).

Görüldüğü gibi, öğretmen tükenmişliğinin getirdiği sorunlar yalnızca öğretmenin kendisini ve ailesini fiziksel ve duygusal yönden sağlığını etkilemekle kalmaz, eğitim süreci üzerinde de olumsuz yönde doğrudan bir etkiye sahiptir (Baysal, 1995). Yapılan çalışmalarla bu olumsuz etkilerin ortaya çıkarılması biyoloji eğitimi için oldukça önemlidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; biyoloji öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerini, farklı değişkenlere göre incelemektir. Bu amaca ulaşabilmek için şu sorulara cevap aranacaktır.

I. Ortaöğretim kurumlarında görev yapan Biyoloji öğretmenlerinin; yaş, cinsiyet, medeni durum, mezun olunan program, mesleki kıdem, çalışılan okul türü, ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı, okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumu, çalışılan ortamdaki memnuniyet durumu, üstlerinden takdir görme durumu, meslekte verimlilik düzeyi, öğretmenliği isteyerek yapma durumu, meslekten duyulan manevi doyum derecesi, laboratuvarların yeterliliği ve

Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS)'nin ders işleyişinize olumsuz yönde etkisi, değişkenlerine göre dağılımı nedir?

II. Bu sorulara göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri hangi seviyededir ve anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Biyoloji öğretmenin tükenmişliği sadece kendi hayatını ve sağlığını etkileyen bir durum değildir. Biyoloji eğitimi sürecine de olumsuz etkileri olan bir durumdur. Amacı insan yetiştirmek olan öğretmenlerin meslekleri hakkında olumlu bir düşünce ve algıya sahip olmaları gerekir. Tükenmişlik nedenlerinin ortadan kaldırılmasıyla biyoloji öğretmenleri, mesleklerini severek ve isteyerek yapacakları, derslerinin daha verimli olacağı ve biyoloji eğitim sürecinin daha iyi işleyeceği bir ortamda çalışmış olurlar. Bunun sonucunda, birçoğu soyut ve öğrenilmesi zor olan biyoloji kavramlarının daha etkili bir şekilde öğrenilmesini ve öğretilmesini sağlayacaklardır.

Bu nedenlerin ortadan kaldırılması ve iyileştirilmesi için öncelikle biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi gerekir. Bu çalışmayla biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik durumları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmanın, yetkililerin öğretmen tükenmişliğini azaltacak tedbirler alması için yardımcı bir kaynak olacağı ve biyoloji eğitiminde kaliteyi artırma çalışmalarına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.4. Varsayımlar

1. Öğretmenlerin ölçek ifadelerine verdikleri cevapların onların gerçek düşüncelerini yansıttığı varsayılacaktır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu çalışma 2009 -2010 öğretim yılında Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan ve ortaöğretim kurumlarında çalışan biyoloji öğretmenleri ile sınırlıdır.

2. Araştırma sonuçları veri toplama aracı ile sınırlıdır.

3. Araştırma, araştırma yöntemi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Tükenmişlik: Bireylerin işleri gereği karşılaştıkları insanlara karşı duyarsızlaşmaları, duygusal yönden kendilerini tükenmiş hissetmeleri ve kişisel başarı ve yeterli duygularının azalması şeklinde ortaya çıkan tükenmişlik (burnout), daha çok insanlarla yüz yüze ilişki gerektiren mesleklerde görülen bir olgudur.

Duygusal Tükenme: Çalışanların kendilerini yorgun ve duygusal yönden aşırı yıpranmış hissetmelerini, diğer bir deyişle kişinin işinde aşırı yüklenmiş olma durumudur.

Duyarsızlaşma: Çalışanlarda işleri gereği karşılaştıkları insanlar hakkında negatif reaksiyon ve alaycı hissinin gelişmesini içerir.

Kişisel Başarısızlık: Kendini negatif değerlendirme eğilimidir.

BÖLÜM II

TÜKENMİŞLİK

2.1. Tükenmişlik Kavramı ve Tanımı

Tükenmişlik kavramı stresle ilgili literatürde ortaya çıkan ve 1970'lerden bu yana araştırmacıların ilgisini çeken bir kavramdır (Torun, 1995).

Tükenmişlik konusu; başlangıçtan beri, bireysel stres tepkilerine odaklanılarak çalışılmamıştır. Aksine bireylerin çalışma hayatındaki etkileşimli ilişkileri temel alınarak çalışılmış bir konudur. Tükenmişlik hakkında yazılan ilk makalelerdeki klinik ve sosyal psikolojik bakış açıları; tükenmişlik araştırmalarının ilk safhasını etkilemiştir. Klinik bakış açısında, tükenmişliğin belirtileri ve ruh sağlığına etkileri konularına odaklanılmıştır. Sosyal bakış açısında odak noktası, hizmeti sunan ve alan (müşteri) arasındaki ilişki olmuştur. Yapılan araştırmaların birçoğu tanımlayıcı ve niteliksel olup; görüşmeler, alan araştırmaları ve gözlemler gibi tekniklerden yararlanmışlardır. Bu ilk safhanın gelişme koşulları; 1970'lerin kültürel, sosyal, ekonomik ve tarihsel faktörlerinden etkilenmiştir. Nitekim bu faktörler, Amerika'da hizmet sektöründe çalışanları da etkilemiş ve çalışanların tatmin düzeylerinin gittikçe düşmesine neden olmuştur. O zamanlar tükenmişliğin nedenleri hakkında kısıtlı bir bilgi olmasına rağmen bu mesleklerde yaşanan tükenmişlik sorunlarına duyulan büyük ilgi, acil çözümlerin gerekliliğini ortaya koymuştur (Sürgevil, 2006).

Tükenmişlik kavramı ilk olarak 1974 yılında Freudenberger tarafından tanımlanmıştır. Freudenberger tükenmişliği; “başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya insanın iç kaynakları üzerinde karşılanamayan istekler sonucunda ortaya çıkan bir tükenme durumu” olarak tanımlamıştır (Akt. Izgar, 2001). Tükenmişlik 1980 'lerde hastalık olarak tanımlanmış ve İsveç'de 1997'de net bir hastalık olarak teşhis edilmiştir (Friberg, 2009). Maslach ve Jackson (1981) tükenmişliği insanda uzun süre duygusal isteklere maruz kalarak fiziksel bitkinlik, umutsuzluk duyguları, zihinsel yorgunluk ve tükenme olarak tanımlamıştır.

Cherniss'e (1980) göre tükenmişlik; insanın aşırı stres ya da doyumsuzluğa yaptığı işten soğuma biçiminde gösterdiği bir tepkidir. Shirom (1989) tükenmişliği, bireysel düzeyde olumsuz duygusal bir yaşantıyı kapsayan, kronik ve sürekli yaşanan bir duyguya dayanan, bir olgu olarak kabul etmektedir (Akt. Izgar, 2001).

Tükenmişlik çoğunlukla bir semptom örüntüsü olarak tanımlanmıştır. Tükenmişliğin semptomları üst üste eklenmişliği, birbirine geçmişliği ile fenomenin kompleks bir görüntüsünü sağlar. Semptomların çeşitliliğine karşın, bu çeşitlilik sinsi gelişen tükenmişlik sürecini ayrıntılı olarak açıklayan bir bütünlük gösterir. Tükenmişlik yaşayan kişi, genelde kişisel mesleki doyumsuzluk ve yorgunluğun karmaşık bir duygulanımını yaşadığının farkına varır (Çam, 1992).

Gadzella, B. M., Ginther, D. W., Tomcala, M. (1990)'a göre farklı alanlarda çalışan profesyoneller işlerinde yaşadıkları streslere çeşitli tepkiler verebilmektedirler.

Bu tepkiler başlıca üç grupta toplanabilir (Akt. Dolunay, 2002).

1- İşe ilişkin stres

2- İşe ilişkin bıkkınlık

3- Tükenme

İşe ilişkin stres ve bıkkınlık her meslekte görülebilmektedir. Ancak, tükenmişlik kavramı, yorgunluk ya da yıpranma gibi kavramlarla karıştırılmamalıdır. Capel (1991)'e göre tükenmişliğin yıpranmaktan farklı olduğu görgül yollarla gösterilmiştir. Aynı şekilde Maslach ve Jackson'a göre de tükenmişliğin iş doyumsuzluğu ile de aynı şey olmadığına dikkat çekmek gerekmektedir (Akt. Ergin, 1992).

Freudenberger çalışanları daha az üretken, enerjisiz, herkesten daha üzgün ve meslekleri ile alakasız hale getiren tükenmişliğin günümüzün en önemli problemi olduğunu belirtmiştir (Freudenberger, 1977). Tükenmişlik olgusu, kişinin yaşamının tümünü esir almaktadır. Kişinin iş performansını etkilediği gibi sosyal ve özel ilişkilerini de etkilemektedir. Kişinin işinden sıkılması ve bıkkınlığından çok farklı

tanımlanan tükenmişlik kavramı, kişinin iş çevresiyle olan biricik etkileşimlerinden ortaya çıkabilen, bu etkileşimler sonucu onun bütün işlevlerine egemen olan bir dizi semptomu yaşamasıyla ortaya çıkan bir sendrom olarak görülmektedir (İkiz, 2006).

Watkins'e göre tükenmişliğin ayırt edici, tamamlayıcı özellikleri şöyle olmalıdır.

1- Fiziksel ve zihinsel kaynaklarda tükenme.

2-Kişisel beklentilerin yüksek ve onlara ulaşmanın çok uzakta olması.

3-Diğer kişilerle (müşterilerle) ilişkilerin kişinin öz kaynaklarını çökertmesi olarak sıralandığı görülmektedir (Watkins, 1983).

Sheesley (2001)'e göre tükenmişlik; stresin ilerlemiş ve kronikleşmiş halidir. Bu durumu bir süreç şeklinde açıklamak mümkündür. İlk aşama mutluluk duygusudur. Yani burada işler yolunda gitmekte ve kişi sorunlarla baş edebilmek için çeşitli stratejiler geliştirmektedir. İkinci aşama kişinin geliştirdiği stratejilerde bir takım sorunların ve dengesizliklerin fark edilmesidir. Üçüncü aşama uygun olmayan stratejilerin kullanılması sonucunda her şeyin kontrol dışı olduğu, fiziksel ve zihinsel kaynakların kaybedildiği aşamasıdır. En son aşama ise stresle başa çıkılmayan ve bitkinlik hissedilen tükenmişlik halidir (Akt. Barutçu ve Serinkan, 2008). Mesleklerine ilgi ve hevesle giren bu insanlar yeni fikirler ortaya atarak işlerini geliştirmeyi istemişlerdir. Ancak hayatlarında kötü giden hiçbir şey yokken ve iş koşulları değişmemişken şu anda kendilerini depresif, incinmiş, sıkılmış ve aşırı çalışmış hissetmektedirler. Her geçen gün daha az üretmekte ve baş etmeleri gereken birçok fiziksel septomlar ortaya çıkmaktadır (Freudenberger, 1977).

Pines (2003)'e göre tükenmişlik; çalışma isteği çok yüksek bireylerin bu çalışma heveslerini kaybetme sürecinin son aşamasıdır. Büyük isteklerle işe başlayan, istediği başarıyı yakalayamayan, fiziksel, duygusal ve ruhsal tükenmişlik durumu yaşayan kişilerde görülür (Akt. Babaoğlu, 2006).

Tükenmişlikle ilgili en fazla kabul gören model, Maslach ve Jackson'nun tükenmişliği üç faktörlü bir kavram olarak algılayan modelidir. Bu kavramın insanlarla sürekli iletişim halinde olmak zorunda olan meslek gruplarında ortaya

çıkacağı kabul edilmektedir. Bu üç faktör tükenmişlik çalışmalarında çok kullanılan Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturmaktadır. Bu üç faktör duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık (kişisel başarı eksikliği) olarak tanımlanmaktadır. Maslach Tükenmişlik Ölçeği tükenmişlik sendromunu çok yönlü olarak ele alacak şekilde düzenlenmiştir. Çeşitli psikometrik analizler bu ölçeğin tükenmişlik konusunda yüksek duyarlılık ve geçerliliğe sahip olduğunu göstermiştir (Maslach ve Jackson, 1981).

Duygusal tükenme, Özer (1999)'a göre çalışanların kendilerini yorgun ve duygusal yönden aşırı yıpranmış hissetmeleri, diğer bir deyişle kişinin işinde aşırı yüklenmiş olma durumudur (Akt. Izgar, 2001). Çalışanlar duygusal kaynakları tükendiğinde kendilerini psikolojik seviyede işlerine veremezler (Maslach ve Jackson, 1981).

Duygusal tükenme, enerji eksikliği ve bireyin duygusal kaynaklarının bittiği hissine kapılmasıyla ortaya çıkar. Bu duygusal yoğunluğu yaşayan kişi, hizmet verdiği kişilere geçmişte olduğu kadar verici ve sorumlu davranmadığını düşünür. Gerginlik ve engellenmişlik duygularıyla yüklü olan birey için ertesi gün yeniden işe gitme zorunluluğu büyük bir endişe kaynağıdır (Çimen, Ergin, 2001). Yorgunluk hissi, somatik semptomlar, irritabilite, kaza ile yüz yüze gelme, depresyon ve aşırı alkol alımı sıktır (Baysal, 1995).

Duyarsızlaşma alt boyutunda başkalarına karşı tutumlarda ve yanıt vermede olumsuz bir değişme vardır. Özellikle bu durum, iş yerlerinde hizmet verilen kişilere yöneliktir (Baysal, 1995). Çalışanlar da müşteri hakkında negatif reaksiyon ve alaycı hissini gelişmesini içerir. Ryan (1971)'e göre; bu katı ve insancıl duygulara sahip olmayan hisler çalışanlarda müşterilerin problemlerini oluşturan kaynak olduğu hissi uyandırır (Maslach ve Jackson, 1981).

Cordes ve Dougherty (1993)'e göre küçültücü bir dil kullanma, insanları kategorize etme, katı kurallara göre iş yapma ve başkalarından sürekli kötülük geleceğini sanma duyarsızlaşmanın diğer belirtileri arasındadır (Akt. Torun, 1995).

Garden (1987)'e göre Maslach tükenmişliğin üç bileşeninden duyarsızlaşma alt boyutu en problemlili boyut olarak görülmektedir. Duyarsızlaşma, Maslach

tarafından hizmet verilen kişilere karşı uzaklaşmış, katı hatta insancıl olmayan bir yanıt olarak tanımlanmıştır. Uzaklaşmanın artmasıyla, diğerlerinin gereksinmelerine aldırış etmeyen bir tutum ve duygularına aldırılmama durumu meydana gelmektedir (Akt. Şanlı, 2006).

Kişisel başarısızlık alt boyutu kendini negatif değerlendirme eğilimidir. Çalışanlar kendilerini mutsuz ve meslekleriyle ilgili tatminsiz hissederler (Maslach ve Jackson, 1981). Cordes ve Dougherty (1993) ve Örmən (1993)'e göre işinde ilerleme kaydetmediğini, hatta gerilediğini düşünen bu tür kişiler kendilerini suçlu hisseder ve harcadıkları çabanın bir işe yaramayacağına inanırlar (Akt. Torun, 1995).

Ergin, (1992) ve Koeske ve Koeske (1989)'a göre bu üç bileşenli tükenmişlik modelinin özünde "duygusal tükenme" boyutu yer alırken, duyarsızlaşma ve kişisel başarıdaki düşmenin ise bunu tamamlayan değişkenler olduğu ileri sürülmektedir. (Akt. Torun, 1995).

Yine Koeske ve Koeske (1989)'a göre tükenmişliğin bu üç faktörlü yapısı, Belcastro ve ark, (1983), Firth ve ark., (1985), Green ve Walkey (1988), Pierce ve Molloy (1989), Gren ve ark., (1991) gibi pek çok araştırma tükenmişliğin üç faktörlü yapısını desteklenmektedir (Akt. Ergin, 1992).

2.1.1. Tükenmişliğin Nedenleri ve Etki Eden Faktörler

Yüzeysel olarak tükenmişlik sendromu bilinmez bir durumdur. Bir entelektüel çalışan insanı bu kadar dramatik şekilde değiştirecek ne oldu? İş ortamından mı etkilendi veya çok sayıda faktör mü etkili oldu? Ancak biraz derine inildiğinde sebeplerin ortaya çıktığı görülür. Dikkatli sorgulama ile kişinin kendini koruduğu örtü aralanabilir. Hobileri, sosyal ilişkileri doğal alışkanlıkları yerine bu insanların kendilerini işlerine verdikleri görülür. Harcadıkları çaba artarken elde edilen sonuçlar azalır. Ancak kişi bu durumu dış sebeplerden kaynaklandığını düşünür (Freudenberger, 1977).

Izgar, (2001)'a göre tükenmişliğin sebepleri incelendiği zaman birçok sebepten söz edildiği görülmüştür. Bunlardan bir kısmı kişisel nedenlerden, bir kısmı ise kişinin yaşadığı çevreden kaynaklanmaktadır. Yaş, medeni durum, çocuk sayısı,

işe aşırı bağlılık, kişisel beklentiler, motivasyon, kişilik, performans, kişisel yaşamdaki stresler, mesleki doyum, informal destek, üstlerinden gördüğü destek gibi birçok kişisel özellik tükenmişlikle ilgili araştırmalarda karşılaşılan ve tükenmişlik ile ilgili görülen özelliklerin başında gelmektedir.

Tümkaya (1996), tükenmenin nedenlerini insanların idealleriyle ilişkilendirmiş; tükenmiş kişilerin bağlandığı bir yaşam tarzı ya da ilişkiden, beklediklerini elde edememesine bağlı yorgunluk ve hayal kırıklığı içinde olacağını belirtmiştir. Eğer insanın beklentilerinin gerçekte olabileceklerin çok üzerindeyse ve kişi kendi kafasındaki bu amaca ulaşmaya çalışmakta ısrar ediyorsa, huzursuzluk ve sıkıntı yolda demektir. İçinde bir yerlerde yoğun çatışmalar yaşamaktadır. Bunun kaçınılmaz sonucu ise öz kaynaklarının, yaşam enerjisinin ve işlev görme yeteneğinin tükenmesi olarak karşımıza çıktığını belirtmiştir.

Bireyin tükenmişlik yaşayıp yaşamayacağı ya da ne düzeyde yaşayacağı gerek kendi özellikleri olarak söz edilebilecek yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, deneyim gibi bazı değişkenlerden etkilenebilmekte gerekse çalışma saatleri, yöneticiler, işten sağladığı doyum, sosyal destek, hizmet verilen grubun özellikleri gibi iş ve iş ortamı çalışma koşulları gibi değişkenlere bağlı olarak değişebilmektedir. Sosyal desteğin olmaması/yetersizliği, kişilere ulaşamayacağı hedefler konması, fazla iş yükü, çevresindeki kişilerin motivasyonlarının düşük olması, kişinin karakteriyle yaptığı işin uyuşmaması değişkenlerinden de etkilenebilmektedir (Kayabaşı, 2008).

Özdemir ve Kılıç (2003)'a göre tükenmişlikle sosyal destek arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal desteğin tükenmişliğe karşı bir tampon görevi gördüğüne işaret etmektedir. Sosyal destek kaynaklarından yararlanmak tükenmişliği azaltan, sosyal destek kaynaklarından yoksun olmak ise tükenmişliği arttıran bir faktör olarak bulunmuştur. Yakın, devamlı, ulaşılabilir bir aile ve dost çevresine sahip olmanın, bireye güven veren ve destekleyen nitelik taşıdığı için tükenmişlik riskini azalttığı görülmektedir (Akt. Kayabaşı, 2008).

Toplumsal etkenler de tükenmişliğin örgütsel nedenlerini oluşturmaktadır. İşin niteliği, kurumun tipi, işteki rol, haftalık çalışma saati, kurumun özellikleri, iş yükü, iş gerilimi, işte ilerleme fırsatlarının olmaması, rol karmaşası, rol belirsizliği, rol netliğinin ve örgütsel desteğin olmayışı,

ödüllendirici olmayan iş koşulları, çalışma şekli, mesleğin ilerlemeler için açık olmaması, yönetimle ilgili işlerle geçirilen zamanın miktarı, idari baskı, yetersiz ücret, aşırı kırtasiye işi, önemli kararlara katılmayıp, organizasyonun hizmeti alanların gereksinimlerini karşılayamayışı, işin yüksek performans gerektirmesi, iş ortamının atmosferi, kötü ulaşım, kasvetli ve monoton görsel düzenleme, hizmet verilen insanlarla ilişkiler, iş ortamındaki iletişim örüntüsü, yetersiz görevli, yetersiz araç, örgüt ortamı, örgütsel işleyişteki kusurlar, ekonomik nedenler örnek olarak gösterilebilir (Türker, 2007).

Yöney ve Ünalan (2004)'a göre tükenmişliğin çeşitli nedenleri bulunmaktadır.

Bu nedenlerden en çok göze çarpanları şu şekilde sıralayabiliriz;

- Kişilere ulaşamayacağı hedefler konması
- Fazla iş yükü
- Düşük motivasyonlu kişilerle çalışma
- Kişinin karakteriyle yaptığı işin uyuşmaması
- Sosyal desteğin az olması

2.1.2. Tükenmişliğin Belirtileri

Hayatının büyük bölümünü iş bağımlısı olarak geçiren ve çeşitli sebeplerle yoğun iş yükü altında yaşayan kişiler “tükenme” durumuyla karşı karşıya kalırlar. Böyle insanlar bazen yoğun olarak “hayat çekilmez” duygusunu yaşarlar. Bu duygu, Freudenberger tarafından “tükenme belirtisi” olarak tanımlanmıştır (Baltaş ve Batlaş, 2008).

Freudenberger ve Richelson (1981)'e göre tükenmişlik yavaş ve sinsice başlayan, ortaya çıkışı ne kadar ani de olsa, sürekli gelişen kronik bir olgudur. Bireyin bir gün içinde ani bir şekilde yaşadığı bir olay, yaşanan tükenmişliğin belirtisi haline gelebilir. Tükenme durumuna gelmeden kısa bir süre önce; genellikle ya bir iş veya sınav baskısı, ya bir aile üyesinin hastalığı ya da arka arkaya gelen stres yaratıcı olaylar gibi bazı çevresel koşullara rastlanır. Bazen çok seyrek de olsa tükenmişlik herhangi bir olay olmadan birdenbire ortaya çıkarır. Tükenmiş kişiler genellikle; zayıf yönlerini iyi gizleyebilen, yetenekli insanlar oldukları için çoğunlukla bu durumun ilk dönemlerinde içlerinde olup bitenlerin farkında bile

değildirler (Akt. Sürgevil, 2006). Çok motivasyonlu ve başarılı insanlarda çıktığı gibi, hayatı boyunca çok çalıştığını düşünen insanlarda da çıkabilir (Hillert, 2008).

Tükenme belirtilerinin anlaşılması bazen güç, bazen de oldukça kolaydır. Bedensel belirtiler uykusuzluk, canlılığı kaybetmek, baş ağrısı, ciddi göğüs ağrıları ve genel sağlıkla ilgili belirsiz şikâyetlerdir. Davranışlar ve duygularla ilgili belirtiler daha önce ortaya çıkar ve daha kolay tanınır. Ani öfke patlamaları, sürekli kızgınlık, yardımsızlık, yalnızlık ve umutsuzluk duyguları, çaresizlik, engellenmişlik, şüphencilik, cesaretsizlik ve can sıkıntısı en sık dile getirilen şikâyetlerdir. Tükenme belirtisi, genellikle "çok başarılı" olmak için yoğun ve dolu bir programla çalışan, her çalışmada kendi üzerine düşenden fazlasını yapan ve sınırlarını tanımayan kişilerde görülür (Baltaş ve Batlaş, 2008). Böyle kişiler kendilerini aşan bir çalışma temposuna girdiklerinden dolayı belli bir süre sonra yapacakları işlere yetişemez olurlar ve uğradıkları başarısızlık sonucunda da büyük hayal kırıklığı yaşarlar. Aşırı yük altına girmek, tükenmişliğe yol açan nedenlerden sadece bir tanesidir. Kişiler çalışma koşulları uygun olmadığında, işlerini severek yapamadıklarından ya da problemleriyle ilgili olarak uygun başa çıkma davranışları gösteremedikleri zamanlarda da tükenmişlik belirtisi gösterebilirler (Tümkiye, 1996).

Iwanicki (1983) ise tükenmişlikle ilgili belirtileri derecelerine göre sınıflandırmıştır. Çeşitli derecelerde ele alınan tükenmişliğin her derecede farklı davranışlarla gözlenebileceği bildirilmektedir. Buna göre tükenmişlik, hafif, orta ve şiddetli olarak üç grupta incelenmekte ve ortaya çıkan davranışlar şu şekilde bildirilmektedir:

Birinci derecede tükenme gösterenler (Hafif): Kısa süren sinirlilik, alınganlık, bitkinlik, endişe ve sonuçsuz çabalarda bulunma.

İkinci derecede tükenme gösterenler (Orta): Bir öncekiyle aynı belirtiler vardır. Ancak bu belirtiler en az iki haftada bir veya daha sık tekrarlanır.

Üçüncü derecede tükenmişlik gösterenler (Şiddetli): Fiziksel rahatsızlıklar, ülser, kronik ağrılar ve migren gibi sorunlar bildirirler (Akt. Vızlı, 2005).

Freudenberger (1977)'e göre tükenmişlik yaşayan bireyler normalde baş kaldıran kurum karşıtı insanlar değildirler. Bunlar genellikle eve bile iş götüren, işte uzun süre kalan ve az başarılı olan insanlardır. Tükenmişlik sendromu yaşayan bireyin ilk işaretleri daha çok ve daha uzun çalışması ama gerçekte daha az başarılı oluyor gibi görünmesidir. Tükenmişlik sendromu olan insanlar gittikçe çökerken genelde kendilerine ne olduğundan haberdar değildirler. Kendilerini kızgın, sinirli duyarsız ve deprese olarak görmezler. Herkesten daha çok çalıştıklarını daha çok ürettiklerini üstün çaba harcadıklarını hatta bu konuda sağlıklarını yitirdiklerini düşünürler. Ancak çalışmalarının sonuçları uykusuz geceler ve çeşitli şikâyetlerle sonlanır.

Genel olarak araştırmalar tükenmişliğin belirtilerini davranışsal, fiziksel ve psikolojik olarak üç alt başlık altında incelemektedir.

2.1.2.1. Tükenmişlikte Davranışsal Belirtiler

Tükenmişlik sendromu yaşayan kişiler kendilerinin yaptıkları işi hiç kimsenin yapamayacağını aynı özeni gösteremeyeceklerini düşünürler. Bu duygu onları başkalarından ayırır. Hiç kimsenin onlar kadar emek sarf etmediklerini düşünürler. Bu insanlar ilk başlarda toplantılarda önemli fikirler talimatlar verirlerken artık sıkılmış ve sessizce oturup ilgisiz görünürler (Freudenberger, 1977).

Çam (1991)'e göre yazılarında tükenmişlikte davranışsal belirtiler şu şekilde sıralanabilir.

1. Çabuk öfkelenme, ani tepki gösterme ve engelleme belirtileri.
2. İşten nefret etme, hatta işe gitmeyi istemeyiş.
3. Alınganlık ve takdir edilmediğini düşünme.
4. İş doyumsuzluğu, işe geç gelmeler, gelmemeler.
5. İlaç, alkol ve tütün vs. almaya eğilim ya da alımda artma.
6. Öz saygı ve öz güvende azalma.
7. Evlilik, aile çatışması ile aile ve arkadaşlardan uzaklaşma.

8. İzolasyon, uzaklaşma, suçluluk, içerlemişlik.
9. Teslimiyet.
10. Hevesin kırılması, çaresizlik, kolay ağlama ve konsantrasyon güçlüğü.
11. Unutkanlık hareketli olmayış.
12. Kendi kendine zihinsel uğraş içinde olma.
13. Örgütlemeye yetersizlik.
14. Rol çatışması, görev ve kurallarla ilgili karışıklık.
15. Kuruma yönelik ilginin kaybı.
16. Benlik imajı, bazı durumdaki dalgalanmalardan etkilenerek olumsuz yönde değişmeye başlama.
17. Görevlilere fazla güvenmeme veya onlardan kaçma.
18. Başarısızlık hissi.
19. Çalışmaya yönelmede direnç.
20. Arkadaşlarla iş konusunda tartışmaktan kaçınma.
21. Hizmet verilen kişilere tek tip davranma, küçümseme ve alay etme, düşüncede katılık, değişime direnç.

2.1.2.2. Tükenmişlikte Fiziksel Belirtiler

Bedensel olan fiziksel belirtiler uykusuzluk canlılığını kaybetmek, baş ağrısı, ciddi göğüs ağrıları ve genel sağlıkla ilgili belirsiz şikâyetlerdir (Baltaş ve Batlaş, 2008).

Çam (1991)'e göre, fiziksel tükenmişlik belirtileri şöyledir:

1. Yorgunluk ve halsizlik.
2. İnatçı soğuk algınlıkları ve gripler.

3. Sık baş ağrıları.
4. Uykusuzluk.
5. Solunum güçlüğü.
6. Kilo kaybı.
7. Uyuşukluk.
8. Genel ağrı ve sızılar.
9. Yüksek kolesterol.
10. Kroner kalp rahatsızlığı indisansının artışı.

2.1.2.3. Tükenmişlikte Psikolojik Belirtiler

Duygularla ilgili belirtiler daha önce ortaya çıkar ve daha kolay tanınırlar. Ani öfke patlamaları, sürekli kızgınlık, yardımsızlık, yalnızlık ve umutsuzluk duyguları, çaresizlik, engellenmişlik, güceniklik, şüphencilik, cesaretsizlik ve can sıkıntısı en sık dile getirilen şikâyetlerdir (Baltaş ve Baltaş; 2008).

Çam (1995)'e göre, psikolojik tükenmişlik belirtileri;

1. Diğer insanları eleştirme,
2. ilgisizlik,
3. Özgüvende azalma,
4. Kendi kendine zihinsel uğraş içinde olma,
5. Yansıtma,
6. Hayal kırıklığı,
7. İç sıkıntısı,
8. Depresyon,
9. Yalnızlık,

10. Çaresizlik,
11. Endişe,
12. Umutsuzluk,
13. Alınganlık,
14. Engellenmişlik,
15. İntihar,
16. Aile içi sorunlarda artış,
17. Uyku düzensizliği, şeklinde sıralanabilir (Akt. Kurtlar, 2009).

Tükenmişlikte duygular ve davranışlarla ilgili belirtiler daha önce ortaya çıkmakta ve daha kolay tanınmaktadır.

2.1.3. Tükenmişliğin Evreleri

Edelwich, (1980)'e göre tükenmişlik sendromu, idealistik coşku ve hayal kırıklığı, durgunluk, engellenme ve duygusuzluk (apaty) olmak üzere dört aşamada meydana gelmektedir. Birinci aşama kişinin işe ilişkin motivasyon ve enerjisinin üst düzeyde olduğu coşkulu idealizm dönemidir. Yaptığı mesleğin hedeflerine ulaşmak için yüksek prensipler belirlemiş ve bu hedeflerle birlikte mesleğinin bir alanında kendini geliştirmek için çaba içinde bulunmaktadır. Kişi, hizmet verdiği insanlar üzerinde anlamlı etkiler bırakabilmek ve yetenekli bir şekilde hizmet verebilmek için yoğun bir çaba gösterir. Gösterilen bu çabalar, çeşitli kural, yargı ve sorunlardan kaynaklanan nedenlerden dolayı istenen karşılığı ve desteği bulamaz. Bunun sonucunda önemli ölçüde işine motive olan ve bu gayretle çalışan kişi, tükenmişliğin ikinci aşaması olan durgunluk düzeyine gelmeye başlar. İkinci aşama olan durgunlukta, motivasyon azalarak enerji düzeyi düşmeye başlar. İdealist ilke ve prensipler başlangıçtaki kadar güçlü değildir ve yaptığı işin sorgulamaya başlayan kişi hayal kırıklığı yaşamaya başlar. Spor, arkadaşlık ilişkileri, boş zaman etkinlikleri yapılan işe göre daha önemli bir duruma gelir. Üçüncü aşamada kişi, hizmet verdiği insanların ihtiyaçlarını yeterince gideremediği gibi, bu taleplerde fırsat bulup kendi isteklerini de yerine getiremediği için iki yönlü bir engellenme duygusu geliştirir.

Bu durum devam ettiği takdirde zamanla uygun olmayan başa çıkma davranışları geliştiren ve içine kapanan kişi, dördüncü ve son aşama olan duygusuzluk sürecine girer. Dördüncü evre olan apaty (duygusuzluk) aşamasında, genel olarak işin gereği etkileşimde bulunulan tüm insanlara yansıtılan bir ilgisizlik ve duyarsızlık görülür. İlgisizlik, bir anlamda süren engellemelerin yol açtığı yıkıcılığı önlemek üzere hizmeti veren kişi tarafından geliştirilen bir başa çıkma şekli olarak görülür. İş ve mesleğine karşı inançlarını yitiren kişi umutsuzluğa kapılır. Bu ruh hali içinde kişi, işe gelmek istemez ya da sık sık rapor alarak işten kendini uzak tutmaya çabalar (Akt. Gündüz, 2004).

2.1.4. Tükenmişliğin Sonuçları

Meslektaşla, hizmet verilen kişilerle, arkadaşlarla ve aile bireyleri ilişkiler tükenmişliğin etkilediği bir başka alan olarak ortaya çıkmaktadır. Tükenmişlik düzeyi arttıkça içe kapanma, sabırsızlık, huysuzluk, hoşgörüsüzlük eğilimleri artmakta ve iş ortamından uzaklaşmak için yemek ve dinlenme molalarını uzatma girişimlerine rastlanmaktadır. Mesleki kimlik ile ailede üstlenilen roller arasında ayırım yapmakta güçlük çeken çalışanlar, aile bireyleriyle ilişkilerinde müşterilerine davrandıkları gibi davranmaktadırlar. Böylece hem iş hem de aile çevresinde ilişkiler giderek bozulmaktadır (Torun, 1995).

Tükenmişliğin çalışma hayatına etkileri; azalan meslek başarısı, hizmet sunulanlara yetersiz ilgi, işe devamsızlık ve iş değiştirme isteği şeklinde sıralanabilir. Ayrıca dikkatlerini belirli bir noktaya ve işe odaklamada zorluk yaşarlar. Bu da bireyin yaptığı işin kalitesinde önemli bir düşüş meydana gelmesine neden olur. Dikkat dağınıklığı çalışma hayatında istenmeyen kaza ve yaralanmalarına da sebep olabilir (Sürgevil, 2006).

Çam (1989)'a göre tükenmişliğin sonuçları incelendiğinde işi savsaklama, işi bırakma eğilimi ve niyetinde artış, hizmetin niteliğinde bozulma, işe izinsiz gelmeme, izin sonunda rapor ve vb. yollarla izni uzatma eğilimi, işte ve iş dışında insan ilişkilerinde bozulma ve uyumsuzluk eğilimi, eş ve aile bireylerinde uzaklaşma eğilimi, düşük iş performansı, iş doyumsuzluğu, sebepsiz hastalanma eğilimleri, işteki yaralanma ve iş kazalarında artma gibi olumsuz sonuçlar görülmektedir (Akt. Izgar, 2001).

Tükenmişlik sendromunu yaşayan kişiler sıkıntılarını azaltabilmek umuduyla içki, sigara, uyuşturucu sakinleştirici tüketimini artırmakta ve zamanla bu maddelere bağımlı hale gelmektedir. İşe devamsızlık, işten ayrılma, performans miktarı ve kalitesinde düşme ise sendromun örgüt ortamının zararlı sonuçlarıdır (Torun, 1995; Izgar, 2001).

2.1.5. Tükenmişliğe Karşı Yapılabilecekler

Tükenmişlik ciddi bir kişisel ve mesleki sorun olmakla beraber bununla baş edecek çözüm yolu çok azdır (McCray ve ark. 2008). Ancak tükenmişlik sendromu üstesinden gelinemeyecek bir sorun değildir, kişi bu durumdan korunabilir (George, ve Wolfe, 1981). Yöney ve Ünalın'a (2004) göre tükenmişliği önleyebilmek için en azından aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

1. Kişi gereğinde hayır demeyi bilmeli,
2. Gerektiğinde her şeye ara vermeli,
3. Gerçekçi hedefler konmalı,
4. Sağlıklı yaşamalı,
5. Sosyal hayat canlı tutulmalıdır.

Ayrıca tükenmişliğe kadar varabilecek iş stresini önleyebilmek için; kişinin uyum kapasitesi yüksek olmalı, kişi kendinin farkında olmalı ve yeni seçenekler üretebilmeli, kişinin mesleği ne gerektiriyorsa, en iyisini yapmalı, profesyonel amaçlar gerçekçi olmalıdır.

Levinson (1996)'a göre tükenmişliğin ortaya çıkmaması için alınabilecek önlemlerden başlıcaları; kişilerin işe başlarken ne ile karşılaşabilecekleri yönünde bilgilendirilmesi, söz konusu durumu yaşayabileceklerinin anlatılması, bu konuya yönelik eğitici kurslar verilmesi, çalışanların takip edilerek tükenmişliklerine neden olan durumların ortadan kaldırılması, çalışanlara yeniden enerji kazanabilecekleri işler verilmesi, çalışanların günlük stresten uzaklaşabilmeleri için ortamlar hazırlanması, kişilere kendi yetenekleri hakkında geribildirim verilmesi, çalışanların dış baskı ve saldırılara karşı korunması, yöneticilerin yüksek performans sergileyen elemanlara daha fazla iş verme yönündeki eğilimlerini kontrol etmeleridir (Akt. Erdemoğlu Şahin, 2007).

Watkins tükenmişlikle baş etme yollarını şöyle sıralamıştır;

1. Kişisel tedavi; kişinin psikolojik destek alarak kendini yenileyebilir.

2. Kendine vakit ayırması; istediği aktivitelere katılarak kişi kendini yenileyebilir.

3. Psikolojisi düzgün insanlarla vakit geçirme kişinin psikolojisine olumlu yönde katkı yapabilir (Watkins, 1983)

Mesleki toplantılara katılmak, görüş alışverişinde bulunmak, kişiye yalnızca içine dökme fırsatı vermekle kalmaz aynı zamanda hizmet verdikleriyle ilişkisini anlama, yeni bakış açısı geliştirme ve diğer insanlardan yararlı dönütler alma imkânı da sağlar (Tümkiye, 1996). Meslekte tatmin arttıkça tükenme sendromunun görülme sıklığı ve derecesi azalır. (Cullen ve ark. 2008). Aile ile vakit geçirme ve düzenli beslenmede kişisel stresi azaltma yollarından bazılarıdır (Lee ve ark. 2008).

2.1.6. İlgili Araştırmalar

Russell ve ark. (1984) 158 aile hekimi üzerine bir araştırma yapmışlardır. Yaptıkları çalışmaya göre demografik faktörlerden bağımsız olarak çalışanlarda tükenmişlik sendromu çıkabilir. İş yerinde arkadaşlık ilişkileri ve hastalarla olan ilişkilerin güçlendirilmesi ile tükenmişliğin azaltılabileceğini belirtmişlerdir.

Leiter ve Maslach'ın (1988) hemşireler ve destek personeli üzerine 49 bayan 3'ü erkek olan küçük bir hastanede tükenmişlikle ilgili yaptığı araştırmada; tükenmişliğin çalışma ortamında negatif ilişkileri olan kişilerde daha yaygın olduğunu, personelin yönetime katılım ve yönetimde söz hakkının olması tükenmişliği azaltıcı etkisi olduğunu, mutlu çalışanlarla yönetime katılım arasında doğru orantı olduğunu vurgulamıştır.

Çimen ve Ergin'in (2001) "Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Personelinin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi" konulu çalışmasını; Sağlıkla ilgili 8 meslek grubundan 1274 kişiye uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak Maslach Tükenmişlik ölçeğinin Türkçe formu kullanmıştır. Araştırma sonuçları kişisel özelliklerin, kişilerin geçmiş yaşantılarına ilişkin özelliklerin ve örgütsel etmenlerin

tükenmişliği etkilediğini göstermiştir. Gençlerin, bekârların, çocuk sahibi olmayanların, hemşirelerin ve genel olarak kara kuvvetleri mensubu sağlık personelinin diğerlerinden daha çok tükenmişlik yaşadığını belirtmişlerdir.

Çavuşoğlu (2005), “Endüstri meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile bazı kişisel değişkenler arasındaki ilişki” konulu araştırmasını; meslek liselerinde görev yapan 124 öğretmene uygulamıştır. Veri toplama aracı olarak Maslach Tükenmişlik Envanteri ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanmıştır. Araştırma sonucunda endüstri meslek lisesi öğretmenlerinin branş, mesleki kıdem, okuldaki kıdem, cinsiyet, yaş, medeni durum ve çocuk sayısına göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermiştir. Çalışılan kuruma göre, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık boyutunda fark olmadığı, ancak duygusal tükenme alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir.

Lau ve ark. (2005) Hong Kong’ta ortaokul öğretmenlerinin demografik özellikleri ve tükenmişlikleri üzerine Maslach anketini kullanarak bir çalışma yapmıştır. Hong Kong’daki öğretmenlerin Kuzey Amerika’daki öğretmenlerle karşılaştıklarında duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı konusunda ortalama durumun aynı, duyarsızlaşma olarak tükenmişlik puanının daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Tükenmişliğin üç boyutunda da cinsiyet değişkeni açısından fark gözlemlenmiştir. Genç, bekâr ve dini inançları olmayan, daha az tecrübeli, mesleki eğitimini tamamlamamış olanlar tükenmişliğe daha yakındırlar. Ayrıca yaş duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma için en önemli belirteçtir. Demografik özelliklerin tükenmişlik üzerine etkisi çok belirgin değildir.

Gümüş (2006), “Farklı mesleklerde çalışanların iş ve yaşam doyumlarının tükenmişlik düzeyleri açısından karşılaştırılması” konulu çalışmasını; değişik mesleklerde çalışan toplam 1238 kişiye uygulamıştır. Verilerin toplanması için İş Doyumu, Yaşam Doyumu ve Tükenmişlik Envanteri olmak üzere üç farklı ölçek ve araştırmacı tarafından düzenlenen bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda iş doyumunu, yaşam doyumunu ve kişisel başarı arasında pozitif yönde, duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma arasında ise negatif yönde, $p<0.01$ önem düzeyinde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Özel kurumda çalışanların kamu kurumunda

çalışanlara göre; yaşam doyumlarının ve iş doyumları daha yüksek, duygusal tükenmeleri daha az olduğu ve duyarsızlaşma ve kişisel başarıları arasında ise fark olmadığı saptanmıştır.

Raiziene ve Endriulaitiene (2007), 158 hemşire ile empati ve hemşirelerin duygusal tükenmişliği üzerine çalışma yapmışlardır. Empati kurabilen hemşireler iş yerinde daha fazla birbirleriyle yardımlaşmaya gitmektedirler. Yüksek oranda empati ve yardımlaşma ile duygusal tükenme arasında ters orantı vardır. Hemşirelerin meslekte uzun yıllar çalıştıkça yardımlaşma olayının arttığını belirtmişlerdir.

Oruç (2007)'un, Adana ilinin Seyhan ilçesinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini incelediği araştırmasına 68 öğretmen katılmıştır. Araştırmacı öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek için “Maslach Tükenmişlik Ölçeği” ve kişisel bilgiler için de “Kişisel Bilgi Formu” kullanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin tükenmişlik düzeyinin duygusal tükenme alt boyutunda görev türü, mesleğini isteyerek seçip seçmeme, öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulup bulmama, üstlerinde yaptığı işle ilgili takdir görüp görmeme değişkenlerine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Duyarsızlaşma alt boyutunda görev türü, öğretmenlik mesleğini isteyerek seçip seçmeme, öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulup bulmama değişkenlerine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Kişisel başarısızlık alt boyutunda yaş, görev yapılan okul türü, görev süresi ve öğretmenlik mesleğini kendine uygun bulup bulmama değişkenlerine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Cinsiyet, medeni durum, mezun olunan alan, çalışma hayatında iş arkadaşlarından destek görme durumuna göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark saptanmamıştır.

Türker (2007) “İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerinde Algılanan Problem Davranış Düzeyleri ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenlere Göre Tükenmişliğin İncelenmesi” konulu çalışmasını; Adana ilinin Ceyhan ilçesinde sınıf öğretmeni olarak çalışan 386 öğretmene uygulamıştır. Veri toplama aracı olarak Öğretmenlerin algıladıkları problem davranış düzeyini ölçmek için “Problem Davranışları Algılama Anketi”; tükenmişlik düzeylerini ölçmek için “Maslach Tükenmişlik Envanteri”; kişisel ve mesleki özellikleri belirlemek üzere ise “Kişisel Bilgi Formu” kullanmıştır. Araştırma sonucunda; algılanan problem davranış düzeylerine göre tükenmişlik

ölçeğinin “duygusal tükenme”, “duyarsızlaşma” ve “kişisel başarı” boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Yaş, cinsiyet ve öğrenci sayısı değişkenlerine göre bakıldığında da tükenmişliğin alt ölçeklerinden sadece “duyarsızlaşma” boyutunda farklılık olduğu saptanmıştır.

Ayrıca, cinsiyet ile problem davranışı algılama düzeyi etkileşimin bakıldığında “Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma”; yaş ile problem davranışı algılama düzeyi etkileşiminde ise sadece “Duyarsızlaşma” alt ölçeğinde; görev yapılan sınıf ile problem davranışı algılama düzeyi etkileşimine bakıldığında da “Duygusal Tükenme” ve “Duyarsızlaşma” alt ölçeklerinde anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir.

Erdemoğlu Şahin (2007), ilköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelediği araştırmasını 515 öğretmen üzerinde yürütmüştür. Araştırmacı öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek için “Maslach Tükenmişlik Ölçeği” ve kişisel bilgiler için de “Kişisel Bilgi Formu” kullanmıştır. Araştırma sonucunda Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşmanın öğretmenlerin büyük yaş grubunda yüksek olduğu ve Kişisel Başarının öğretmenlerin yaşlarından etkilenmediği görülmüştür. Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı öğretmenlerin medeni durumlarından etkilenmezken, Duygusal Tükenme dul öğretmen gruplarında yüksek düzeydedir. Kişisel Başarı öğretmenlerin eğitim durumlarından etkilenmezken, Eğitim Enstitüsü mezunlarının daha fazla Duyarsızlaşma ve Duygusal Tükenme yaşadıkları belirlenmiştir. Kişisel Başarı öğretmenlerin mesleki kıdemlerinden etkilenmezken, 26 yıl ve üzeri kıdemi olan öğretmenlerin daha fazla Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma yaşadıkları belirlenmiştir. Duygusal Tükenme öğretmenlerin branşlarından etkilenmezken, Duyarsızlaşma Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşında, Kişisel Başarı ise Türkçe branşında diğer branşlara göre yüksek bulunmuştur. Öğretmenlerin çalıştıkları okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik durumu arttıkça öğretmenlerin Kişisel Başarı ve Duyarsızlaşma düzeyleri de artmaktadır. Duygusal Tükenme düzeyi ile sosyo-ekonomik durum arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır. Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarı öğretmenlerin çalıştıkları okul türünden etkilenmezken, ilköğretimde çalışan öğretmenlerin daha fazla Duyarsızlaşma yaşadıkları

belirlenmiştir. Kişisel Başarı öğretmenlerin çalıştıkları ortamdan memnun olmalarından etkilenmezken, Duyarsızlaşma ve Duygusal Tükenme çalıştıkları ortamdan memnun olmayanlarda yüksek bulunmuştur. Kişisel Başarı, Duyarsızlaşma ve Duygusal Tükenme düzeylerinin her üçü de öğretmenlerin ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısından, üstlerinden takdir görme durumlarından, mesleki verimlerini değerlendirmelerinden, mesleklerini isteyerek yapma durumlarından, duydukları manevi doyumdan etkilenmektedir. Sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı arttıkça, öğretmenler üstlerinden takdir görmediklerinde, kendilerini verimli bulmadıklarında, öğretmenliği istemeyerek yaptıklarında ve az manevi doyum yaşadıklarında daha fazla Kişisel Başarı, Duyarsızlaşma ve Duygusal Tükenme yaşadıkları saptanmıştır. Cinsiyete göre ise tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Leiter ve ark. (2009), 8100 kişiyle ve haftada 35 saatten fazla çalışanlarla yaptığı çalışmada kadınlar ve erkeklerdeki tükenmişliği araştırmıştır. Söz konusu çalışmaya göre kadınlarda daha yüksek oranda tükenmişlik sendromunun görülebileceği belirtilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin analiz edilmesinde kullanılan istatistik teknikler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini belirlemeyi amaçlayan betimsel bir araştırmadır. Nicel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan ve ortaöğretim kurumlarında çalışan biyoloji öğretmenleri oluşturmaktadır. 2009- 2010 öğretim yılında biyoloji öğretmenlerinden oluşan evrenin tamamına ulaşılmış ve çalışma evreni aynı zamanda örnekleme oluşturmuştur. Araştırma 113 Biyoloji öğretmeni (50 Kadın, 63 Erkek) üzerinden yürütülmüştür.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verilerin toplanmasında; Kişisel Bilgi Formu ve Maslach Tükenmişlik Envanteri araçları kullanılmıştır. Veri toplama araçları tek form haline getirilerek birlikte uygulanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerini belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak kullanılan kişisel bilgi formu, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kişisel bilgi formu, seçilen araştırma grubu öğretmenlerinin; yaş, cinsiyet, medeni durum, mezun olunan program, mesleki kıdem, çalışılan okul türü, ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı, okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumu, çalışılan ortamdaki memnuniyet durumu, üstlerinden takdir görme durumu, meslekte verimlilik düzeyi, öğretmenliği

isteyerek yapma durumu, meslekten duyulan manevi doyum derecesi, laboratuvarların yeterliliği ve YGS-LYS'nin olumsuz etkisi gibi değişkenlere göre durumlarını ifade eden 15 maddeden oluşmuştur.

3.3.2. Maslach Tükenmişlik Envanteri

Bu araştırmada ikinci veri toplama aracı olarak tükenmişliğin ölçülebilmesi için Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilen Maslach Tükenmişlik Envanteri (Maslach Burnout Inventory) kullanılmıştır. Toplam 22 maddeden oluşan ölçek (MTE) tükenmişliği üç alt boyutta değerlendirmektedir. Birinci alt boyut olan “duygusal tükenme” boyutunda 9 madde (1, 2, 3, 6, 8, 13, 14, 16, 20), ikinci alt boyut olan “duyarsızlaşma” boyutunda 5 madde (5, 10, 11, 15, 22) ve üçüncü alt boyut olan “kişisel başarısızlık” boyutunda ise 8 madde (4, 7, 9, 12, 17, 18, 19, 21) yer almaktadır.

Maslach tarafından geliştirilen ve Ergin (1992) tarafından Türkçe'ye çevrilen MTE ölçeği doktor, hemşire, öğretmen, avukat, polis vb. mesleklerden oluşan 235 kişilik bir grupla ön denemesi yapılmıştır. Bu uygulamada elde edilen verilerin analizi sonucunda ölçekte bazı değişiklikler yapılmıştır. Orijinal formundaki “hiçbir zaman, yılda birkaç kere, ayda bir, ayda birkaç kere, haftada bir, haftada birkaç kere, her gün” şeklinde yedi basamaklı yanıt seçenekleri, Türkçe uyarlamasında “hiçbir zaman, çok nadir, bazen, çoğu zaman, her zaman” şeklinde beşli yanıt seçenekleri olarak düzenlenmiştir. Öğretmenlerle yapılan bu araştırmada da 5 seçenekli form kullanılmıştır.

3.3.2.1. Maslach Tükenmişlik Envanterinin Puanlanması ve Yorumu

MTE'nde yapılan puanlama sonucunda toplam puan ve alt ölçek puanları elde edilmektedir. MTE'ni oluşturan üç alt ölçeğin puanları her madde için 0-4 puan arasında değerlendirilir. Her alt ölçek için ayrı ayrı toplanarak kişinin alt ölçeklerden aldığı puanlar hesaplanır. Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma alt boyutları olumlu, Kişisel Başarısızlık alt boyutu ise olumsuz ifadeler içermektedir. Olumsuz ifadelerin ters yönde puanlanmaları gerekmektedir. Bu nedenle Duygusal Tükenme (DT) ve Duyarsızlaşma (D) alt ölçeklerinden yüksek puanlar, Kişisel Başarısızlık (KB) alt ölçeğinden düşük puanlar almak tükenmişliği ifade etmektedir. Buna göre DT ve D

alt ölçeklerini oluşturan maddeler; “hiçbir zaman 0, çok nadir 1, bazen 2, çoğu zaman 3, her zaman 4” şeklinde, KB alt ölçeğini oluşturan maddeler ise ters puanlama ile “ her zaman 0, çoğu zaman 1, bazen 2, çok nadir 3, hiçbir zaman 4” şeklinde puanlanır. Kişisel başarısızlık boyutu tersine puanlandığı takdirde yüksek puanlar tükenmişlikteki artışı gösterir. Bu şekilde alt ölçek puanları hesaplanır ve diğer tükenmişlik boyutlarıyla daha rahat kıyaslama yapılabilir. Bu üç alt ölçeklerden alınan puan arttıkça tükenmişlik düzeyi de artmaktadır.

Maddeler 0-4 aralığında puanlandığı zaman alt ölçeklerin en yüksek ve en düşük puanları aşağıdaki gibidir:

Duyusal Tükenme (DT) (9 madde) : En yüksek: 36, en düşük: 0

Duyarsızlaşma (D) (5 madde) : En yüksek: 20, en düşük: 0

Kişisel Başarısızlık (KB) (8 madde) : En yüksek: 32, en düşük: 0

Bu araştırmada, alt ölçeklerin birbirleriyle karşılaştırılabilmesi için, alt ölçek puanlarının aritmetik ortalamaları hesaplanmış ve analizler aritmetik ortalamalara göre yapılmıştır. Her bir bireyin alt ölçekten aldığı puan, alt ölçekteki madde sayısına bölünmüştür. Aritmetik ortalamalara göre yapılan değerlendirmelerde Tablo 1’de yer alan ölçüt kullanılmıştır. Aralıkların eşit olduğu varsayımından hareket edilerek, aritmetik ortalamalar için puan aralığı katsayısı 0.80 olarak bulunmuştur.

Tablo 1.Aritmetik Ortalamalara Göre Değerlendirme Puan Aralıkları

Ağırlık Puanı	Seçenek	Puan Aralığı	Puan Aralıklarına Karşılık Gelen Yorum
0	Hiçbir Zaman	0-0.79	Çok Az Tükenmiş
1	Çok Nadir	0.80- 1.59	Az Tükenmiş
2	Bazen	1.60- 2.39	Orta Düzeyde Tükenmiş
3	Çoğu Zaman	2.40- 3.19	Çoğunlukla Tükenmiş
4	Her zaman	3.20- 4	Çok Fazla Tükenmiş

Tükenmişliğin yüksekliği duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık alt ölçeklerinde yüksek puanı; tükenmişliğin orta düzeyi her üç alt ölçekte orta düzeyi; tükenmişliğin düşük olduğunu ise duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık alt ölçeklerinde düşük puanı yansıtır.

3.3.2.2. Maslach Tükenmişlik Envanteri'nin Geçerlik ve Güvenirliği

MTE ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği Ergin (1992) tarafından iki yöntemle hesaplanmıştır. Birinci yöntemde, her alt boyut için iç tutarlılık hesaplaması yapılmıştır. 552 kişilik denek gruptan elde edilen verilere göre ölçeğin özgün formuna ilişkin güvenirlilik katsayıları şu şekildedir: Duygusal Tükenme 0.83, Duyarsızlaşma 0.65, Kişisel Başarısızlık 0.72.

İkinci yöntemde ise ölçeğin güvenirliği test/tekrar test ile incelenmiştir. Denek grubundan 99 deneğe tekrar ulaşılarak elde edilen verilere göre güvenirlilik katsayıları şu şekildedir: Duygusal Tükenme 0.83, Duyarsızlaşma 0.72, Kişisel Başarısızlık 0.67.

MTE ölçeğinin güvenirliği, bu çalışmada da hesaplanmıştır. Duygusal Tükenme 0.89, Duyarsızlaşma 0.78 ve Kişisel Başarısızlık için 0.77 bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasında şu işlemler yapılmıştır: Veri toplamak amacı ile ölçme araçlarının uygulanabilmesi için Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nden İl Milli Eğitim Müdürlüğüne gerekli izinler için başvuruda bulunulmuştur.

İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan onay belgeleri ile ortaöğretim kurumlarına gidilerek okul yöneticileri ile araştırmaya yönelik anketlerin uygulanması konusunda izlenecek yöntem görüşülmüştür. Buna göre ölçme araçlarının ilgili öğretmenlere dağıtılması ve toplanması işlemleri araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeklerin güvenilir biçimde doldurulmasının sağlanması için öğretmenlere gerekli açıklamalar yapılmıştır. Araştırmacının çeşitli nedenlerden dolayı öğretmenlerle yüz yüze iletişim kuramadığı okullarda ölçme araçlarının toplanması işlemleri zümre başkanları tarafından gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin istatistiksel çözümleri SPSS 15.00 programından yararlanılarak yapılmıştır. Araştırma sorularını çözümlmek için frekans, yüzde, aritmetik ortalama, bağımsız gruplar t- testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Tukey HSD testi teknikleri kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

Bu bölümde araştırmada elde edilen verilerin istatistik analizleri sonucu ulaşılan bulgulara ve bu bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, birinci aşamada öğretmenlerin kişisel bilgilerine ve tükenmişlik düzeylerinin dağılımına ilişkin bulgulara yer verilmiş, ikinci aşamada ise ankette yer alan soruların bağımsız değişkenlere göre ayrı ayrı tablolarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

4.1 BİYOLOJİ ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNE GÖRE DAğILIMI

4.1.1. Araştırmadaki Değişkenlere Ait Frekans Bilgileri

Araştırma kapsamına alınan biyoloji öğretmenlerinin; yaş, cinsiyet, medeni durum, mezun olunan program, mesleki kıdem, çalışılan okul türü, ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı, okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumu, çalışılan ortamdaki memnuniyet durumu, üstlerinden takdir görme durumu, meslekte verimlilik düzeyi, öğretmenliği isteyerek yapma durumu, meslekten duyulan manevi doyum derecesi, laboratuvarların yeterliliği ve YGS-LYS gibi değişkenlere göre frekans bilgileri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel ve Mesleki Özelliklerine İlişkin Frekans Bilgileri

	Değişkenler	Frekans	Yüzde
Yaş	21- 30	14	12.4
	31- 40	64	56.6
	41 ve üzeri	35	31.0
Cinsiyet	Kadın	50	44.2
	Erkek	63	55.8
Medeni Durum	Bekâr	24	21.2
	Evli	89	78.8
Mezun Olunan Son Program	Eğitim E. ya da Fakülte	97	85.8
	Yüksek L. ya da Doktora	16	14.2
Mesleki Kıdem	0- 5	12	10.6
	6- 10	23	20.4
	11- 15	30	26.5
	16 ve üzeri	48	42.5
Çalıştığımız Okul Türü	Düz lise	63	55.8
	Anadolu ve Fen Lisesi	21	18.6
	Meslek lisesi	14	12.4
	Özel lise ve Dershane	15	13.3
Sınıflardaki Ortalama Öğrenci Sayısı	30 ve daha az	45	39.8
	31- 40	28	24.8
	41 ve daha çok	40	35.4
Çevrenin Sosyo Ekonomik D.	Düşük	48	42.5
	Orta	54	47.8
	Yüksek	11	9.7
Ortamdan Memnuniyet	Evet	73	64.6
	Hayır	40	35.4
Üstlerinden Takdir Görme	Evet	75	66.4
	Hayır	38	33.6
Meslekte Verimlilik	Evet	96	85.0
	Hayır	17	15.0
Mesleği İsteyerek Yapma	Evet	93	82.3
	Hayır	20	17.7
Manevi Doyum	Az	13	11.5
	Orta	60	53.1
	Çok	40	35.4
Okuldaki Laboratuvarlar	Yetersiz	83	73.5
	Yeterli	30	26.5
YGS ve LYS'nin Olumsuz Etkisi	Az	27	23.9
	Orta	59	52.2
	Çok	27	23.9
Toplam		113	100

4.1.2. Biyoloji Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma, Kişisel Başarısızlık düzeyleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Biyoloji Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerine Göre Dağılımı

Alt Ölçekler	\bar{X}	S	N	Tükenmişlik Düzeyi	Puan Aralığı	N	%
Duygusal Tükenme	1.56	.81	113	Çok Az Tükenmiş	0- 0.79	22	19.5
				Az Tükenmiş	0.80- 1.59	41	36.3
				Orta Düzeyde Tükenmiş	1.60- 2.39	29	25.6
				Çoğunlukla Tükenmiş	2.40- 3.19	18	15.9
				Çok Fazla Tükenmiş	3.20- 4	3	2.7
Duyarsızlaşma	.82	.68	113	Çok Az Tükenmiş	0- 0.79	56	49.6
				Az Tükenmiş	0.80- 1.59	40	35.4
				Orta Düzeyde Tükenmiş	1.60- 2.39	14	12.3
				Çoğunlukla Tükenmiş	2.40- 3.19	2	1.8
				Çok Fazla Tükenmiş	3.20- 4	1	0.9
Kişisel Başarısızlık	1.11	.50	113	Çok Az Tükenmiş	0- 0.79	31	27.4
				Az Tükenmiş	0.80- 1.59	59	61.1
				Orta Düzeyde Tükenmiş	1.60- 2.39	22	10.6
				Çoğunlukla Tükenmiş	2.40- 3.19	1	0.9
				Çok Fazla Tükenmiş	3.20- 4	0	0

Tablo 3’te de görüldüğü gibi, Duygusal Tükenme boyutunda; biyoloji öğretmenlerinin 19.5’inin tükenmişlik düzeyleri çok az, 36.3 az, 25.6’sı orta, 15.9’u çoğunlukla ve 2.7’nin ise çok fazladır. Duyarsızlaşma ölçeğinde biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri ise 49.6’sının çok az, 35.4’ünün az, 12.3’ünün

orta, 1.8'inin çoğunlukla ve 0.9'unun çok fazladır. Kişisel Başarısızlık ölçeğinde biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri 27.4'ünün çok az, 61.1'inin az, 10.6'sının orta, 0.9'unun ise çoğunlukladır, tükenmişlik düzeyi çok fazla olan biyoloji öğretmenleri hiç yoktur. Biyoloji öğretmenlerinin ortalama tükenmişlik puanları; Duygusal Tükenmede $\bar{X} = 1.56$ olup tükenmişlik düzeylerinin az tükenmiş olduğu, Duyarsızlaşmada $\bar{X} = .82$ olup tükenmişlik düzeylerinin az tükenmiş olduğu, Kişisel Başarısızlık da $\bar{X} = 1.11$ olup tükenmişlik düzeylerinin az tükenmiş olduğu ortaya çıkmıştır.

4.2. ALT PROBLEMLERE İLİŞKİN BETİMSSEL İSTATİSTİKLER

4.2.1. Yaşın Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Biyoloji öğretmenlerin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerinin yaşa göre aritmetik ortalamaları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Yaşa Göre Aritmetik Ortalamaları

Yaş	Duygusal Tükenme(\bar{X})	Duyarsızlaşma (\bar{X})	Kişisel Başarısızlık(\bar{X})
21-30	1.47	.88	1.18
31-40	1.47	.81	1.10
41 ve üzeri	1.76	.81	1.12

Tablo 4'de görüldüğü gibi, yaş gruplarına göre biyoloji öğretmenlerinin üç boyuttaki aritmetik ortalamaları birbirinden farklıdır. Duygusal Tükenme ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı 41 ve üzeri yaş grubundaki biyoloji öğretmenleri ($\bar{X} = 1.76$) alırken, 21-30 yaş ($\bar{X} = 1.47$) ve 31-40 yaş ($\bar{X} = 1.47$) grubundaki biyoloji öğretmenleri eşit puan almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	2.107	2	1.054	1.614	.204
Gruplar İçi	71.798	110	.653		
Toplam	73.905	112			

P>.05

Tablo 5'ten de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları arasında yaşa göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir. Başka bir deyişle biyoloji öğretmenlerinin duygusal tükenme puanları, yaşa göre değişmemektedir.

Duyarsızlaşma ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı 21-30 yaş grubundaki biyoloji öğretmenleri ($\bar{X} = .88$) alırken, 41 ve üzeri yaş grubu ($\bar{X} = .81$) ve 31-40 yaş grubu ($\bar{X} = .81$) ise eşit puan almıştır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	.063	2	.032	.066	.936
Gruplar İçi	53.037	110	.482		
Toplam	53.100	112			

P>.05

Tablo 6'da görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin duyarsızlaşma puanları arasında yaşa göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

Kişisel Başarısızlık ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı 21-30 yaş grubundaki biyoloji öğretmenleri ($\bar{X} = 1.18$) alırken, 41 ve üzeri yaş ($\bar{X} = 1.12$) en düşük puanı ise 31-40 yaş ($\bar{X} = 1.10$) grubundaki biyoloji öğretmenleri almışlardır.

Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 7’te görülmektedir.

Tablo 7. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	.086	2	.043	.165	.848
Gruplar İçi	28.801	110	.262		
Toplam	28.887	112			

P>.05

Tablo 7 de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları arasında yaşa göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

4.2.2. Cinsiyetin Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Duygusal Tükenme ortalamalarına göre kadın biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.45$), erkek biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.65$) daha düşüktür. Duygusal tükenme puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonucu Tablo 8’de görülmektedir.

Tablo 8. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Kadın	50	1.45	.81	-1.325	111	.188
Erkek	63	1.65	.80			

P>.05

Tablo 8’den de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları cinsiyete göre anlamlı fark göstermemektedir.

Duyarsızlaşma ortalamalarına göre kadın biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X} = .83$), erkek biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X} = .81$) daha yüksektir. Duyarsızlaşma puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonucu Tablo 9’da görülmektedir.

Tablo 9. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Kadın	50	.83	.77	.123	111	.902
Erkek	63	.81	.61			

P>.05

Tablo 9’den de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları cinsiyete göre anlamlı fark göstermemektedir.

Kişisel Başarısızlık ortalamalarına göre kadın biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X} = 1.12$), erkek biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 1.11$) daha yüksektir. Kişisel Başarısızlık puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonucu Tablo 10’da görülmektedir.

Tablo 10. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Kadın	50	1.12	.49	.149	111	.882
Erkek	63	1.11	.52			

P>.05

Tablo 10’da da görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları arasında cinsiyete göre anlamlı fark bulunmamaktadır.

4.2.3. Medeni Durumun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Duygusal Tükenme ortalamalarına göre bekâr biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.42$), evli biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.60$) daha düşüktür. Duygusal Tükenme puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonucu Tablo 11’de görülmektedir

Tablo 11. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Medeni Duruma Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Medeni Durum	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Bekâr	24	1.42	.92	-.941	111	.349
Evli	89	1.60	.77			

P>.05

Tablo 11’de de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları medeni duruma göre anlamlı fark göstermemektedir.

Duyarsızlaşma ortalamalarına göre bekâr biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=.61$), evli biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=.87$) daha düşüktür. Duyarsızlaşma puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonucu Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Medeni Duruma Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Medeni Durum	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Bekâr	24	.61	.54	-1.667	111	.09
Evli	89	.87	.71			

P>.05

Tablo 12’den de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları medeni duruma göre anlamlı fark göstermemektedir.

Kişisel Başarısızlık ortalamalarına göre bekâr biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.09$), evli biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.12$) daha düşüktür. Kişisel Başarısızlık puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonucu Tablo 13’de görülmektedir.

Tablo 13. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Medeni Duruma Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Medeni Durum	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Bekâr	24	1.09	.47	-.278	111	.78
Evli	89	1.12	.51			

P>.05

Tablo 13’de de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları medeni duruma göre anlamlı fark göstermemektedir.

4.2.4. Mezuniyet Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Duygusal Tükenme ortalamalarına göre eğitim enstitüsü ya da fakülte mezunu biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.55$), yüksek lisans ya da doktora mezunu biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.63$) daha düşüktür. Duygusal Tükenme puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonucu Tablo 14’de görülmektedir.

Tablo 14 Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Mezuniyet durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Mezuniyet Durumu	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Eğitim Enstitüsü ya da Fakülte	97	1.55	.83	-.358	111	.72
Yüksek lisans ya da Doktora	16	1.63	.69			

P>.05

Tablo 14’de de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları mezuniyet duruma göre anlamlı fark göstermemektedir.

Duyarsızlaşma ortalamalarına göre eğitim enstitüsü ya da fakülte mezunu biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X} = .80$), yüksek lisans ya da doktora mezunu biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X} = .92$) daha düşüktür. Duyarsızlaşma puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonucu Tablo 15’de görülmektedir.

Tablo 15. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Mezuniyet Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Mezuniyet durumu	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Eğitim Enstitüsü ya da Fakülte	97	.80	.70	-.638	111	.52
Yüksek lisans ya da Doktora	16	.92	.56			

P>.05

Tablo 15’den de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları mezuniyet duruma göre anlamlı fark göstermemektedir.

Kişisel Başarısızlık ortalamalarına göre eğitim enstitüsü ya da fakülte mezunu biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X} = 1.11$), yüksek lisans ya da doktora mezunu biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 1.16$) daha düşüktür. Kişisel Başarısızlık puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonucu Tablo 16’da görülmektedir.

Tablo 16. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Mezuniyet Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Mezuniyet durumu	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Eğitim Enstitüsü ya da Fakülte	97	1.11	.50	-3.78	111	.70
Yüksek lisans ve Doktora	16	1.16	.50			

P>.05

Tablo 16’da görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları arasında mezuniyet duruma göre anlamlı fark bulunmamaktadır.

4.2.5. Mesleki Kıdemin Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Biyoloji öğretmenlerin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerinin mesleki kıdeme göre aritmetik ortalamaları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Mesleki Kıdeme Göre Aritmetik Ortalamaları

Mesleki Kıdem	Duygusal Tükenme(\bar{X})	Duyarsızlaşma(\bar{X})	Kişisel Başarısızlık(\bar{X})
0- 5 yıl	1.05	1.07	1.17
6- 10 yıl	1.66	.88	1.06
11- 15 yıl	1.67	.90	1.19
16 ve üzeri	1.57	.77	1.08

Tablo 17’de görüldüğü gibi, mesleki kıdem gruplarına göre biyoloji öğretmenlerinin üç boyuttaki aritmetik ortalamaları birbirinden farklıdır. Duygusal Tükenme ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı 11-15 mesleki kıdem grubundaki biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=1.67$) alırken, 6-10 mesleki kıdem grubundakiler ($\bar{X}=1.66$), 16 ve üzeri mesleki kıdem grubundakiler ($\bar{X}=1.57$) ve en düşük puanı ise 0-5 mesleki kıdem grubundaki ($\bar{X}=1.05$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 18’te görülmektedir.

Tablo 18. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Mesleki Kıdeme İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	3.691	3	1.230	1.910	.132
Gruplar İçi	70.213	109	.644		
Toplam	73.905	112			

P>.05

Tablo 18’den de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları arasında mesleki kıdeme göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

Duyarsızlaşma ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı 0-5 mesleki kıdem grubundaki biyoloji öğretmenleri ($\bar{x}=1.07$) alırken, 11-15 mesleki kıdem grubundakiler ($\bar{x}=0.90$), 6-10 mesleki kıdem grubundakiler ($\bar{x}=0.88$) ve en düşük puanı ise 16 ve üzeri mesleki kıdem grubundaki ($\bar{x}=0.77$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 19’da görülmektedir.

Tablo 19. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Mesleki Kıdeme İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	KarelerOrtalaması	F	P
Gruplar Arası	.616	3	.205	.427	.734
Gruplar İçi	52.484	109	.482		
Toplam	53.100	112			

P>.05

Tablo 19’dan da görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin duyarsızlaşma puanları arasında mesleki kıdeme göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

Kişisel Başarısızlık ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı 11- 15 mesleki kıdem grubundaki biyoloji öğretmenleri ($\bar{x}=1.19$) alırken, 0-5 mesleki kıdem grubundakiler ($\bar{x}=1.17$), 16 ve üzeri mesleki kıdem grubundakiler ($\bar{x}=1.08$) ve en düşük puanı ise 6-10 mesleki kıdem grubundaki ($\bar{x}=1.06$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 20’de görülmektedir.

Tablo 20. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Mesleki Kıdeme İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	.318	3	.106	.404	.750
Gruplar İçi	28.569	109	.262		
Toplam	28.887	112			

$P > .05$

Tablo 20'den de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları arasında mesleki kıdeme göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

4.2.6. Çalışılan Okul Türünün Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Biyoloji öğretmenlerin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzey puanlarının çalışılan okul türüne göre aritmetik ortalamaları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 21. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Mesleki Kıdeme Göre Aritmetik Ortalamaları

Okul Türü	Duygusal Tükenme(\bar{X})	Duyarsızlaşma(\bar{X})	Kişisel Başarısızlık(\bar{X})
Düz lise	1.53	.90	1.17
Anadolu ve Fen Lisesi	1.64	.68	1.18
Meslek lisesi	1.53	.65	1.09
Özel lise ve Dershaneler	1.60	.82	.83

Tablo 21'de de görüldüğü gibi, okul türü gruplarına göre biyoloji öğretmenlerinin üç boyuttaki aritmetik ortalamaları birbirinden farklıdır. Duygusal Tükenme ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı anadolu ve fen lisesi grubundaki biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=1.64$) alırken, özel lise ve dersane grubundakiler ($\bar{X}=1.60$), düz lise grubundaki ($\bar{X}=1.53$) ve meslek lisesi grubundaki ($\bar{X}=1.53$) biyoloji öğretmenleri eşit puan almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 22'te görülmektedir.

Tablo 22. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Okul Türüne İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	.199	3	.066	.098	.961
Gruplar İçi	73.706	109	.676		
Toplam	73.905	112			

P>.05

Tablo 22'den de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları arasında okul türüne göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir

Duyarsızlaşma ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı düz lise grubundaki biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=0.90$) alırken, özel lise ve dersane grubundaki ($\bar{X}=0.82$), anadolu ve fen lisesi grubundaki ($\bar{X}=0.68$) ve en düşük puanı ise meslek lisesi grubundaki ($\bar{X}=0.65$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 23'te görülmektedir.

Tablo 23. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Okul Türüne İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	1.202	3	.401	.842	.474
Gruplar İçi	51.898	109	.476		
Toplam	53.100	112			

P>.05

Tablo 23'den de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları arasında okul türüne göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

Kişisel Başarısızlık ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı anadolu ve fen lisesi grubundaki biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=1.18$) alırken, düz lise grubundakiler ($\bar{X}=1.17$), meslek lisesi grubundakiler ($\bar{X}=1.09$) ve en düşük puanı ise özel lise ve

dershane grubundaki ($\bar{X} = .83$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 24'te görülmektedir.

Tablo 24. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Okul Türüne İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	1.488	3	.496	1.974	.122
Gruplar İçi	27.399	109	.251		
Toplam	28.887	112			

$P > .05$

Tablo 24'den de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları arasında okul türüne göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

4.2.7. Ders Verilen Sınıflardaki Ortalama Öğrenci Sayısının Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Biyoloji öğretmenlerin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerinin ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısına göre aritmetik ortalamaları Tablo 25'de verilmiştir.

Tablo 25. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Ortalama Öğrenci Sayısına Göre Aritmetik Ortalamaları

Öğrenci sayısı	Duygusal Tükenme(\bar{X})	Duyarsızlaşma(\bar{X})	Kişisel Başarısızlık(\bar{X})
30 ve daha az	1.63	.78	1.10
31- 40	1.45	.70	1.09
41 vedahaçok	1.55	.95	1.15

Tablo 25'de görüldüğü gibi, ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısına göre biyoloji öğretmenlerinin üç boyuttaki aritmetik ortalamaları birbirinden farklıdır. Duygusal Tükenme ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı 30 ve daha az öğrenci grubuna sahip biyoloji öğretmenleri ($\bar{X} = 1.63$) alırken, 41 ve daha çok

öğrenci grubu ($\bar{X}=1.55$) ve en düşük puanı ise 31-40 öğrenci grubuna sahip ($\bar{X}=1.45$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 26'da görülmektedir.

Tablo 26. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Ortalama Öğrenci Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	.584	2	.292	.438	.646
Gruplar İçi	73.321	110	.667		
Toplam	73.905	112			

$P>.05$

Tablo 26'da da görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları arasında ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısına göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

Duyarsızlaşma ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı 41 ve daha çok öğrenci grubuna sahip biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=0.95$) alırken, 30 ve daha az grubu ($\bar{X}=0.78$) ve en düşük puanı ise 31-40 öğrenci grubuna sahip ($\bar{X}=0.70$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 27'de görülmektedir.

Tablo 27. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Ortalama Öğrenci Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	1.195	2	.598	1.267	.286
Gruplar İçi	51.905	110	.472		
Toplam	53.100	112			

$P>.05$

Tablo 27’den de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları arasında ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısına göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

Kişisel Başarısızlık ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı 41 ve daha çok öğrenci grubuna sahip biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=1.15$) alırken, 30 ve daha az öğrenci grubuna sahip ($\bar{X}=1.10$) ve en düşük puanı ise 31-40 öğrenci grubuna sahip ($\bar{X}=1.09$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 28’de görülmektedir.

Tablo 28. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Ortalama Öğrenci Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	.099	2	.050	.190	.828
Gruplar İçi	28.788	110	.262		
Toplam	28.887	112			

P>.05

Tablo 28’den de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları arasında ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısına göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

4.2.8. Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Biyoloji öğretmenlerin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerinin okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumuna göre aritmetik ortalamaları Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Durumuna Göre Aritmetik Ortalamaları

Çevrenin Sosyo Ekonomik Durumu	Duygusal Tükenme(\bar{X})	Duyarsızlaşma(\bar{X})	Kişisel Başarısızlık(\bar{X})
Düşük	1.51	.84	1.20
Orta	1.69	.85	1.10
Yüksek	1.10	.54	.84

Tablo 29'dan da görüldüğü gibi, okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durum gruplarına göre biyoloji öğretmenlerinin üç boyuttaki aritmetik ortalamaları birbirinden farklıdır. Duygusal Tükenme ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı orta grup diyen biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=1.69$) alırken, düşük grup diyen ($\bar{X}=1.51$), en az puanı ise yüksek grup diyen ($\bar{X}=1.10$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 30'da görülmektedir.

Tablo 30. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	3.450	2	1.725	2.693	.072
Gruplar İçi	70.455	110	.640		
Toplam	73.905	112			

P>.05

Tablo 30'dan da görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları arasında okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik duruma göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

Duyarsızlaşma ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı orta grup diyen biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=.85$) alırken, düşük grup diyen ($\bar{X}=.84$), en az puanı ise yüksek grup diyen ($\bar{X}=.54$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 31'de görülmektedir.

Tablo 31. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	.943	2	.472	.995	.373
Gruplar İçi	52.157	110	.474		
Toplam	53.100	112			

P>.05

Tablo 31’den de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları arasında okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik duruma göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

Kişisel Başarısızlık ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı düşük grup diyen biyoloji öğretmenleri ($\bar{X} = 1.20$) alırken, orta grup diyen ($\bar{X} = 1.10$), en az puanı ise yüksek grup diyen ($\bar{X} = .84$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 32’de görülmektedir.

Tablo 32. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo-Ekonomik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	1.206	2	.603	2.397	.096
Gruplar İçi	27.681	110	.252		
Toplam	28.887	112			

P>.05

Tablo 32’den de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları arasında okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik duruma göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

4.2.9. Çalışılan Ortamdan Memnuniyet Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Duygusal Tükenme ortalamalarına göre çalıştığı ortamdan memnun olan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.35$), çalıştığı ortamdan memnun olmayan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.94$) daha düşüktür. Duygusal Tükenme puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 33'de görülmektedir.

Tablo 33. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Ortamdan Memnuniyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Memnuniyet	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	73	1.35	.77	-3.877	111	.001*
Hayır	40	1.94	.74			

*P< .05

Tablo 33'den de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları ortamdan memnuniyete göre anlamlı fark göstermektedir. Duygusal Tükenme şeklindeki tükenmişliği, çalıştığı ortamdan memnun olmayan biyoloji öğretmenleri, çalıştığı ortamdan memnun olan biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

Duyarsızlaşma ortalamalarına göre çalıştığı ortamdan memnun olan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=0.65$), çalıştığı ortamdan memnun olmayan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.13$) daha düşüktür. Duyarsızlaşma puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 34'de görülmektedir.

Tablo 34. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Ortamdan Memnuniyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Memnuniyet	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	73	.65	.63	-3.702	111	.001*
Hayır	40	1.13	.68			

*P< .05

Tablo 34’te de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları ortamdaki memnuniyete göre anlamlı fark göstermektedir. Duyarsızlaşma şeklindeki tükenmişliği, çalıştığı ortamdaki memnun olmayan biyoloji öğretmenleri, çalıştığı ortamdaki memnun olan biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

Kişisel Başarısızlık ortalamalarına göre çalıştığı ortamdaki memnun olan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.00$), çalıştığı ortamdaki memnun olmayan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.32$) daha düşüktür. Duyarsızlaşma puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 35’de görülmektedir.

Tablo 35. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Ortamdaki Memnuniyete Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Memnuniyet	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	73	1.00	.52	-3.380	111	.001*
Hayır	40	1.32	.40			

*P< .05

Tablo 35’den de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları ortamdaki memnuniyete göre anlamlı fark göstermektedir. Kişisel Başarısızlık şeklindeki tükenmişliği, çalıştığı ortamdaki memnun olmayan biyoloji öğretmenleri, çalıştığı ortamdaki memnun olan biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

4.2.10. Üstlerinden Takdir Görme Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Duygusal Tükenme ortalamalarına göre üstlerinden takdir gören biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.41$), üstlerinden takdir görmeyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.85$) daha düşüktür. Duygusal Tükenme puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 36’da görülmektedir.

Tablo 36. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenmişlik Puanlarının Üstlerinden Takdir Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Takdir görme	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	75	1.41	.77	-2.745	111	.007*
Hayır	38	1.85	.81			

*P<.05

Tablo 36'dan da görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları üstlerinden takdir görme durumuna göre anlamlı fark göstermektedir. Duygusal Tükenme şeklindeki tükenmişliği, üstlerinden takdir görmeyen biyoloji öğretmenleri, üstlerinde takdir gören biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

Duyarsızlaşma ortalamalarına göre üstlerinden takdir gören biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=.64$), üstlerinden takdir görmeyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.16$) daha düşüktür. Duygusal tükenme puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 37'de görülmektedir.

Tablo 37. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Üstlerinden Takdir Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Takdir görme	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	75	.64	.56	-4.048	111	.001*
Hayır	38	1.16	.78			

*P<.05

Tablo 37'dan da görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları üstlerinden takdir görme durumuna göre anlamlı fark göstermektedir. Duyarsızlaşma şeklindeki tükenmişliği, üstlerinden takdir görmeyen biyoloji öğretmenleri, üstlerinde takdir gören biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

Kişisel Başarısızlık ortalamalarına göre üstlerinden takdir gören biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.02$), üstlerinden takdir görmeyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.31$) daha düşüktür. Kişisel Başarısızlık

puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 38’de görülmektedir.

Tablo 38. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Üstlerinden Takdir Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Takdir görme	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	75	1.02	.49	-2.975	111	.004*
Hayır	38	1.31	.48			

*P<.05

Tablo 38’den da görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Kişisel başarısızlık puanları üstlerinden takdir görme durumuna göre anlamlı fark göstermektedir. Kişisel başarısızlık şeklindeki tükenmişliği, üstlerinden takdir görmeyen biyoloji öğretmenleri, üstlerinde takdir gören biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

4.2.11. Kendini Mesleğinde Verimli Görme Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Duygusal Tükenme ortalamalarına göre kendini mesleğinde verimli gören biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları (\bar{X} =1.48), kendini mesleğinde verimli görmeyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından (\bar{X} =1.99) daha düşüktür. Duygusal Tükenme puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 39’de görülmektedir.

Tablo 39. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenmişlik Puanlarının Kendini Meslekte Verimli Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Meslekte verimlilik	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	96	1.48	.82	-2.413	111	.017*
Hayır	17	1.99	.61			

*P<.05

Tablo 39’den da görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları kendini mesleğinde verimli görme durumuna göre anlamlı fark göstermektedir. Duygusal Tükenme şeklindeki tükenmişliği, kendini mesleğinde

verimli görmeyen biyoloji öğretmenleri, kendini mesleğinde verimli gören biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

Duyarsızlaşma ortalamalarına göre kendini mesleğinde verimli gören biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X} = .75$), kendini mesleğinde verimli görmeyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 1.21$) daha düşüktür. Duyarsızlaşma puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 40’ ta görülmektedir.

Tablo 40. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Kendini Meslekte Verimli Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Meslekte verimlilik	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	96	.75	.69	-2.589	111	.011*
Hayır	17	1.21	.52			

*P<.05

Tablo 40’ dan da görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları kendini mesleğinde verimli görme durumuna göre anlamlı fark göstermektedir Duyarsızlaşma şeklindeki tükenmişliği, kendini mesleğinde verimli görmeyen biyoloji öğretmenleri, kendini mesleğinde verimli gören biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

Kişisel Başarısızlık ortalamalarına göre kendini mesleğinde verimli gören biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X} = 1.05$), kendini mesleğinde verimli görmeyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X} = 1.47$) daha düşüktür. Kişisel Başarısızlık puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 41’ de görülmektedir.

Tablo 41. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Kendini Meslekte Verimli Görme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Meslekte verimlilik	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	96	1.05	.49	-3.219	111	.002*
Hayır	17	1.47	.44			

*P<.05

Tablo 41’den de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları kendini mesleğinde verimli görme durumuna göre anlamlı fark göstermektedir Kişisel Başarısızlık şeklindeki tükenmişliği, kendini mesleğinde verimli görmeyen biyoloji öğretmenleri, kendini mesleğinde verimli gören biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

4.2.12. Öğretmenlik Mesleğini isteyerek Yapma Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Duyusal Tükenme ortalamalarına göre öğretmenlik mesleğini isteyerek yapan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.36$), öğretmenlik mesleğini isteyerek yapmayan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=2.47$) daha düşüktür. Duyusal Tükenme puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 42’de görülmektedir.

Tablo 42. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyusal Tükenmişlik Puanlarının Mesleklerini İsteyerek Yapma Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t- testi Sonuçları

İsteyerek yapma	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	93	1.36	.72	-6.423	111	.001*
Hayır	20	2.47	.55			

*P<.05

Tablo 42’de de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duyusal Tükenme puanları öğretmenlik mesleğini isteyerek yapma durumuna göre anlamlı fark göstermektedir. Duyusal Tükenme şeklindeki tükenmişliği, öğretmenlik mesleğini isteyerek yapmayan biyoloji öğretmenleri, öğretmenlik mesleğini isteyerek yapan biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

Duyarsızlaşma ortalamalarına göre öğretmenlik mesleğini isteyerek yapan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=.69$), öğretmenlik mesleğini isteyerek yapmayan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.42$) daha düşüktür. Duyarsızlaşma puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 43’de görülmektedir.

Tablo 43. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Mesleklerini İsteyerek Yapma Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

İsteyerek yapma	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	93	.69	.63	-4.651	111	.001*
Hayır	20	1.42	.63			

*P<.05

Tablo 43’de de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları öğretmenlik mesleğini isteyerek yapma durumuna göre anlamlı fark göstermektedir. Duyarsızlaşma şeklindeki tükenmişliği, öğretmenlik mesleğini isteyerek yapmayan biyoloji öğretmenleri, öğretmenlik mesleğini isteyerek yapan biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

Kişisel Başarısızlık ortalamalarına göre öğretmenlik mesleğini isteyerek yapan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.02$), öğretmenlik mesleğini isteyerek yapmayan biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.53$) daha düşüktür. Kişisel Başarısızlık puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 44’te görülmektedir.

Tablo 44. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Mesleklerini İsteyerek Yapma Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

İsteyerek yapma	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Evet	93	1.02	.47	-4.374	111	.001*
Hayır	20	1.53	.47			

*P<.05

Tablo 44’te de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları öğretmenlik mesleğini isteyerek yapma durumuna göre anlamlı fark göstermektedir. Kişisel Başarısızlık şeklindeki tükenmişliği, öğretmenlik mesleğini isteyerek yapmayan biyoloji öğretmenleri, öğretmenlik mesleğini isteyerek yapan biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

4.2.13. Manevi Doyum Durumunun Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Biyoloji öğretmenlerin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerinin, öğretmenlik mesleklerinde duydukları manevi doyuma göre aritmetik ortalamaları Tablo 45’de verilmiştir.

Tablo 45. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının Öğretmenlik Mesleğinden Duyulan Manevi Doyuma Göre Aritmetik Ortalamaları

Manevi Doyum	Duygusal Tükenme(\bar{X})	Duyarsızlaşma (\bar{X})	Kişisel Başarısızlık(\bar{X})
Az	2.45	1.56	1.66
Orta	1.76	.90	1.15
Çok	.97	.46	.89

Tablo 45’te görüldüğü gibi, manevi doyum gruplarına göre biyoloji öğretmenlerinin üç boyuttaki aritmetik ortalamaları birbirinden farklıdır. Duygusal Tükenme ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı az doyum olan biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=2.45$) alırken, orta doyum olan ($\bar{X}=1.76$) ve en düşük puanı ise çok doyum olan ($\bar{X}=.97$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 46’da görülmektedir.

Tablo 46. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının Öğretmenlik Mesleğinden Duyulan Manevi Doyuma İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	26.395	2	13.198	30.557	.001*
Gruplar İçi	47.509	110	.432		
Toplam	73.905	112			

*P<.05

Tablo 46’da görüldüğü üzere öğretmenlik mesleklerinde duydukları manevi doyuma göre Duygusal Tükenme puanları arasında anlamlı fark vardır. Bu farkın

hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacı ile yapılan Tukey HSD testi sonuçları Tablo 47’de verilmiştir.

Tablo 47. Manevi Doyuma göre Duygusal tükenme Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Gruplar	Ortalama Fark	Standart Hata	P
1.grup -2. grup	.69*	.20	.002
1.grup-3. grup	1.47*	.20	.001
2.grup-3.grup	.78*	.13	.001

*P<.05; 1.grup: az düzeyde manevi doyum, 2. grup: orta düzeyde manevi doyum, 3. grup: yüksek düzeyde manevi doyum.

Tablo 47’de anlamlı fark olduğundan 1. grup- 2. grup kıyaslandığında 1. grup lehine anlamlı farklılık vardır. 1. grup- 3. grup kıyaslandığında 1. grup lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Son olarak 2. grup- 3. grup kıyaslandığında 2. grup lehine anlamlı farklılık vardır. Duygusal Tükenmişlik ortalaması en fazla olan 1. grup ($\bar{X}=2.45$) az düzeyde manevi doyum yaşayan biyoloji öğretmenleridir.

Duyarsızlaşma ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı az doyum olan biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=1.56$) alırken, orta doyum olan ($\bar{X}=.90$) ve en düşük puanı ise çok doyum olan ($\bar{X}=.46$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 48’de görülmektedir.

Tablo 48. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Öğretmenlik Mesleğinden Duyulan Manevi Doyuma İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	12.897	2	6.449	17.644	.001*
Gruplar İçi	40.203	110	.365		
Toplam	53.100	112			

*P<.05

Tablo 48’de görüldüğü üzere öğretmenlik mesleklerinde duydukları manevi doyum göre Duyarsızlaşma puanları arasında anlamlı fark vardır. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacı ile yapılan Tukey HSD testi sonuçları Tablo 49’de verilmiştir.

Tablo 49. Manevi Doyuma göre Duyarsızlaşma Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Gruplar	Ortalama Fark	Standart Hata	P
1.grup -2. grup	.66*	.18	.001
1.grup-3. grup	1.10*	.19	.001
2.grup-3.grup	.44*	.12	.001

*P<.05; 1.grup: az düzeyde manevi doyum, 2. grup: orta düzeyde manevi doyum, 3. grup: yüksek düzeyde manevi doyum

Tablo 49’da anlamlı fark olduğundan 1. grup- 2. grup kıyasında 1. grup lehine anlamlı farklılık vardır. 1. grup- 3. grup kıyasında 1. grup lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Son olarak 2. grup- 3. grup kıyasında 2. grup lehine anlamlı farklılık vardır. Duyarsızlaşma ortalaması en fazla olan 1. grup ($\bar{X}=1.56$) az düzeyde manevi doyum yaşayan biyoloji öğretmenleridir.

Kişisel Başarısızlık ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı az doyum yaşayan biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=1.66$) alırken, orta doyum yaşayan ($\bar{X}=1.15$) ve en düşük puanı ise çok doyum yaşayan ($\bar{X}=.89$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 50’te görülmektedir.

Tablo 50. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Öğretmenlik Mesleğinden Duyulan Manevi Doyuma İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	5.949	2	2.974	14.264	.001*
Gruplar İçi	22.938	110	.209		
Toplam	28.887	112			

*P<.05

Tablo 50’de görüldüğü üzere öğretmenlik mesleklerinde duydukları manevi doyuma göre Kişisel Başarısızlık puanları arasında anlamlı fark vardır. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacı ile yapılan Tukey HSD testi sonuçları Tablo 51’de verilmiştir.

Tablo 51. Öğretmenlik Mesleğinden Duydukları Manevi Doyuma göre Kişisel başarısızlık Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Gruplar	Ortalama Fark	Standart Hata	P
1.grup-2. grup	.51*	.13	.001
1.grup-3. grup	.76*	.14	.001
2.grup-3.grup	.25*	.09	.018

*P<.05; 1.grup: az düzeyde manevi doyum, 2. grup: orta düzeyde manevi doyum, 3. grup: yüksek düzeyde manevi doyum.

Tablo 51’de anlamlı fark olduğundan 1. grup- 2. grup kıyaslandığında 1. grup lehine anlamlı farklılık vardır. 1. grup- 3. grup kıyaslandığında 1. grup lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Son olarak 2. grup- 3. grup kıyaslandığında 2. grup lehine anlamlı farklılık vardır. Kişisel Başarısızlık ortalaması en fazla olan 1. grup ($\bar{X}=1.56$) az düzeyde manevi doyum yaşayan biyoloji öğretmenleridir.

4.2.14. Okuldaki Biyoloji Laboratuvarlarının Tükenmişlik Düzeyine

Etkisi

Duygusal Tükenme ortalamalarına göre okulda biyoloji laboratuvarları yetersiz diyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.67$), yeterli diyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=1.26$) daha yüksektir. Duygusal Tükenme puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 52’de görülmektedir.

Tablo 52. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenmişlik Puanlarının Okuldaki Biyoloji Laboratuvarlarının Yeterliliğine Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Laboratuvarların durumu	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Yetersiz	83	1.67	.80	2.423	111	.017*
Yeterli	30	1.26	.77			

*P<.05

Tablo 52’de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme puanları okuldaki biyoloji laboratuvarlarının durumuna göre anlamlı fark göstermektedir. Duygusal Tükenme şeklindeki tükenmişliği, okulda biyoloji

laboratuvarları yetersiz diyen biyoloji öğretmenleri, okulda biyoloji laboratuvarları yeterli diyen biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla yaşamaktadırlar.

Duyarsızlaşma ortalamalarına göre okulda biyoloji laboratuvarları yetersiz diyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=.88$), yeterli diyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=.64$) daha yüksektir. Duyarsızlaşma puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 53’de görülmektedir.

Tablo 53. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının Okuldaki Biyoloji Laboratuvarlarının Yeterliliğine Göre Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Laboratuvarların durumu	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Yetersiz	83	.88	.71	1.649	111	.102
Yeterli	30	.64	.58			

P>.05

Tablo 53’den de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları okuldaki biyoloji laboratuvarlarının durumuna göre anlamlı fark göstermemektedir. Başka bir deyişle biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları okuldaki biyoloji laboratuvarları değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

Kişisel Başarısızlık ortalamalarına göre okulda biyoloji laboratuvarları yetersiz diyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamaları ($\bar{X}=1.16$), yeterli diyen biyoloji öğretmenlerinin puan ortalamalarından ($\bar{X}=.98$) daha yüksektir. Kişisel Başarısızlık puanlarındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için yapılan bağımsız gruplar t- testi sonuçları Tablo 54’te görülmektedir.

Tablo 54. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının Okuldaki Biyoloji Laboratuvarlarının Yeterliliğine Göre Bağımsız Gruplar t- testi Sonuçları

Laboratuvarların durumu	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Yetersiz	83	1.16	.43	1.674	111	.097
Yeterli	30	.98	.65			

P>.05

Tablo 54'den de görüldüğü gibi; biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları okuldaki biyoloji laboratuvarlarının durumuna göre anlamlı fark göstermemektedir. Başka bir deyişle biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları okuldaki biyoloji laboratuvarları değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

4.2.15. Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavının (LYS) Tükenmişlik Düzeyine Etkisi

Biyoloji öğretmenlerin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerinin, Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavının (LYS) öğretmenlerin ders işlemlerine olumsuz yönde etkisine göre aritmetik ortalamaları Tablo 55'te verilmiştir.

Tablo 55. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık Tükenmişlik Puanlarının YGS ve LYS'nin Ders İşlemeye Olumsuz Yönde Etkisine Göre Aritmetik Ortalamaları

YGS ve LYS'nin Etkisi	Duygusal Tükenme(\bar{X})	Duyarsızlaşma (\bar{X})	Kişisel Başarısızlık(\bar{X})
Az	1.33	.68	1.09
Orta	1.47	.84	1.06
Çok	1.99	.91	1.25

Tablo 55'te görüldüğü gibi, YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisine göre biyoloji öğretmenlerinin üç boyuttaki aritmetik ortalamaları birbirinden farklıdır. Duygusal Tükenme ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı olumsuz etkisi çok diyen biyoloji öğretmenleri (\bar{X} =1.99) alırken, olumsuz etkisi orta diyen (\bar{X} =1.47) ve en düşük puanı ise olumsuz etkisi az diyen (\bar{X} =1.33) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 56'da görülmektedir.

Tablo 56. Biyoloji Öğretmenlerinin Duygusal Tükenme Puanlarının YGS ve LYS'nin Ders İşlemeye Olumsuz Yönde Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	6.965	2	3.482	5.722	.004*
Gruplar İçi	66.940	110	.609		
Toplam	73.905	112			

*P<.05

Tablo 56'da görüldüğü üzere YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisine göre Duygusal Tükenme puanları arasında anlamlı fark vardır. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacı ile yapılan Tukey HSD testi sonuçları Tablo 57'de verilmiştir.

Tablo 57. YGS ve LYS'nin Ders İşlemeye Olumsuz Yönde Etkisine Göre Duygusal Tükenme Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Gruplar	Ortalama Fark	Standart Hata	P
1.grup -2. grup	-.13	.18	.723
1.grup-3. grup	-.66*	.21	.006
2.grup-3.grup	-.52*	.18	.013

*P<.05; 1.grup: olumsuz etkisi az diyen, 2. grup: olumsuz etkisi orta diyen, 3.grup: olumsuz etkisi çok diyen

Tablo 57'de anlamlı fark olduğundan 1. grup- 3. grup kıyaslandığında 3. grup lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Son olarak 2. grup- 3. grup kıyaslandığında 3. grup lehine anlamlı farklılık vardır. Duygusal Tükenmişlik ortalaması en fazla olan 3. grup ($\bar{X}=1.99$) YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisi çok diyen biyoloji öğretmenlerinin oluşturduğu gruptur.

Duyarsızlaşma ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı, olumsuz etkisi çok diyen biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=0.91$) alırken, olumsuz etkisi orta diyen ($\bar{X}=0.84$) ve en düşük puanı ise olumsuz etkisi az diyen ($\bar{X}=0.68$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 58'te görülmektedir.

Tablo 58. Biyoloji Öğretmenlerinin Duyarsızlaşma Puanlarının YGS ve LYS'nin Ders İşlemeye Olumsuz Yönde Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	.721	2	.361	.758	.471
Gruplar İçi	52.379	110	.476		
Toplam	53.100	112			

P>.05

Tablo 58'de de görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları arasında YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisine göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir. Başka bir deyişle biyoloji öğretmenlerinin Duyarsızlaşma puanları, YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisine göre değişmemektedir.

Kişisel Başarısızlık ortalamaları incelendiğinde; en fazla puanı, olumsuz etkisi çok diyen biyoloji öğretmenleri ($\bar{X}=1.25$) alırken, olumsuz etkisi az diyen ($\bar{X}=1.09$) ve en düşük puanı ise olumsuz etkisi orta diyen ($\bar{X}=1.06$) biyoloji öğretmenleri almışlardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 59'da görülmektedir.

Tablo 59. Biyoloji Öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık Puanlarının YGS ve LYS'nin Ders İşlemeye Olumsuz Yönde Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	.658	2	.329	1.281	.282
Gruplar İçi	28.230	110	.257		
Toplam	28.887	112			

P>.05

Tablo 59'da da görüldüğü gibi analiz sonuçları, biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları arasında YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisine göre anlamlı fark olmadığını göstermektedir. Başka bir deyişle biyoloji öğretmenlerinin Kişisel Başarısızlık puanları, YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisine göre değişmemektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerine ilişkin araştırma bulgularına göre; Biyoloji öğretmenleri Duygusal tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık boyutlarındaki tükenmişliği “az düzeyde” yaşamaktadırlar. Bu bulgu okul yöneticilerin tükenmişliğini araştıran Babaoğlu (2006)’nın bulguları ve Özkaya (2006)’nın Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişliğini düşük yaşadığı bulgularıyla tutarlıdır. Ayrıca, Çavuşoğlu (2005)’deki çalışmasında Endüstri Meslek Lisesindeki öğretmenlerin Duygusal Tükenmişlik ve Duyarsızlaşma boyutunda genel puan ortalamalarının düşük düzeyde olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin yaşlarına göre anlamlı ölçüde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar yaş ile Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Yaş ile tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiş ve bu araştırmada elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Yıldız Kırılmaz ve ark.(2003), Kayabaşı (2008), Tuğrul ve Çelik (2002), Başol ve Altay (2009), Çavuşoğlu (2005), çalışmalarında yaşın tükenmişlik düzeylerini etkilemediğini ortaya koymuşlardır. Ancak Erdemoğlu Şahin (2007), Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma boyutları yönünden anlamlı fark olduğunu artan yaşla birlikte Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşmanın da arttığını belirtmiştir. Lau ve ark. (2005), yaş Duygusal Tükenmişlik ve Duyarsızlaşma için en önemli belirteç olduğunu belirtmişlerdir. Koçak (2009), çalışmalarında Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarısızlık boyutlarında anlamlı fark bulmuştur. Erçen (2009), yaşa göre tükenmişliğin anlamlı ölçüde farklılaştığını tespit etmiştir. Babaoğlu (2006), Duyarsızlaşma puanlarında ise yaşın anlamlı fark yarattığı, 46 ve üzeri yaş grubundaki yöneticilerin hem 20-30 yaş grubundaki yöneticilerden hem de 31-35 yaş grubundaki yöneticilerden anlamlı olarak daha az tükenme yaşadığı sonucuna ulaşmıştır.

Biyoloji öğretmenlerinin cinsiyetlerinin tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği bu araştırmanın alt problemlerinden birisi olmuştur. Araştırmanın bulguları biyoloji öğretmenlerinin cinsiyetleri ile Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Bu durumun kadın ve erkek biyoloji öğretmenlerinin çalışma koşullarının ve karşılaştıkları zorluklarının aynı olmasından ve mesleki rollerinin cinsiyete göre değişmemesinden kaynaklandığı söylenilebilir. Cinsiyet ile tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiş ve bu araştırmada elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Erdemoğlu Şahin (2007), Gündüz (2004), Akman ve ark.(2010), Yıldız Kırılmaz ve ark. (2003), Çavuşoğlu (2005), Koçak (2009) cinsiyet ile tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuşlardır. Baysal ve Girgin (2005), çalışmasında cinsiyet ile tükenmişliğin alt boyutu olan Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarısızlık arasında anlamlı bir fark bulmamıştır. Ancak Leiter ve ark. (2009), yaptığı çalışmaya göre kadınlarda daha yüksek oranda tükenmişlik sendromunun görülebileceğini belirtmiştir. Lau ve ark. (2005), tükenmişliğin üç boyutunda da cinsiyet farkı gözlemlemiştir. Tümkaya (1996), çalışmasında erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha çok tükenmişlik yaşadığını belirtmiştir. Başol ve Altay (2009), eğitim yöneticisi ve öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini incelediği çalışmasında iki grubun tükenmişlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaştığını ortaya koymuştur. Peker (2002), yaptığı çalışmada erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığını belirtmiştir. Erçen (2009), cinsiyete göre tükenmişliğin anlamlı ölçüde farklılaştığını tespit edip erkeklerin kadınlara göre daha çok duyarsızlaşma yaşadıkları belirtmiştir. Otacıoğlu (2008)'in müzik öğretmenlerinin tükenmişliğini incelediği çalışmasında cinsiyet değişkeni açısından erkek öğretmenlerin bayanlara oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıklarını ileri sürmektedir. Bu durumun sebeplerini, erkek öğretmenlerin ekonomik açıdan aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla daha fazla ders alması (ek ders ücreti alabilmek için), okul mesai saatleri dışında hafta içi ve sonu özel olarak farklı etkinliklerde çalışmaları (kurs, özel ders... gibi) olarak açıklamıştır.

Araştırmada biyoloji öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı ölçüde farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar

medeni durum ile Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Medeni durum ile tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiş ve bu araştırmada elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Tümkaya (1996), Kayabaşı (2008), Gündüz (2004), Çavuşoğlu (2005)'deki çalışmalarında medeni durum ile tükenmişliğin alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşmamışlardır. Yine Akman (2010), araştırma grubunun medeni durumu ile Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptamamıştır. Ancak bazı araştırmacılar anlamlı fark bulmuşlardır. Izgar (2001), Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulmuştur. Lau ve ark. (2005), bekâr olanlar tükenmişliğe daha yakındırlar. Babaoğlu (2006), Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı fark bulmuştur. Söz konusu araştırmada evli okul yöneticilerinin bekârlara göre daha az tükenmişlik yaşamalarını; evli olanların daha sabit ve düzenli bir yaşama sahip olmalarından, aile hayatının insanları diğer insanlar ve onların sorunlarıyla ilgilenmede daha deneyimli hale getirmesinden, aile yaşamı olanların; insanlarla bir arada çalışma konusunda daha deneyimli olmalarından, aile üyeleri tarafından sağlanan sevgi, şefkat, yardım ve rahatlığın, bireye iş stresiyle daha etkili bir şekilde başa çıkmasına yardım etmesinden kaynaklanıyor olabileceği şeklinde yorumlanmıştır.

Araştırmada biyoloji öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin mezuniyet durumlarına (Eğitim Enstitüsü ya da Fakülte, Y. Lisans ya da Doktora) göre anlamlı ölçüde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar mezuniyet durumları ile Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Mezuniyet ile tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiş ve bu araştırmada elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Yıldız Kırılmaz ve ark. (2003), Kayabaşı (2008), Koçak (2009)'un çalışmalarında mezuniyet ve tükenmişlik arasında anlamlı bir fark bulmamışlardır. Babaoğlu (2006), okul yöneticileriyle yaptığı çalışmada eğitim düzeyine göre anlamlı fark görülmemesini olaylar karşısında zamanla tepki biçimlerinin ve dolayısıyla stresli durumlarla baş etme tarzlarının benzer hale geldiği, aynı yaşantılara sahip okul yöneticilerinin tükenmişlik düzeylerinin de benzerlik gösterdiği belirtmiştir. Ancak bazı araştırmacılar anlamlı fark bulmuşlardır. Tümkaya

(1996), yaptığı çalışmada eğitim düzeyi arttıkça tükenmişliğinde arttığını ortaya koymuştur. Erdemoğlu Şahin (2007), eğitim seviyesi ile Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma arasında ters orantı olduğunu belirtmiştir. Peker (2002), öğretmenlerin öğrenim düzeyleri arttıkça tükenmişliğin arttığını belirtmiştir. Bu durumu öğretmenlerin öğrenim düzeyinin artmasına paralel beklentilerinin de artmasıyla ilişkilendirmiştir.

Biyoloji öğretmenlerinin mesleki kıdemlerinin tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği bu araştırmanın alt problemlerinden birisi olmuştur. Araştırmanın bulguları Biyoloji öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Bu durum mesleki kıdemleri farklı olsa da biyoloji öğretmenlerinin okulda karşılaştığı sorunlar ve sıkıntılarının aynı veya benzer olmasından kaynaklanabilir. Mesleki kıdem ile tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiş ve bu araştırma ile elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Yıldız Kırılmaz ve ark. (2003), Kayabaşı (2008), Başol ve Altay (2009), Peker (2002), Çavuşoğlu (2005), anlamlı fark bulmamışlardır. Deniz Kan (2008), Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma konusunda istatistiksel olarak anlamlı fark bulmamıştır. Koçak (2009), okul yöneticileriyle yaptığı çalışmada mesleki kıdemlerine göre Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Ancak Gündüz (2004), hizmet süresi ile Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık boyutlarında anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tümkaya (1996), çalışma yılının artmasıyla birlikte tükenmişliğin azaldığını belirtmiştir. Otacıoğlu (2008)'in müzik öğretmenlerinin tükenmişliğini incelediği çalışmasında beş yıl ve daha az süre çalışan öğretmenlerin meslekteki tükenmişlikleri, daha tecrübeli öğretmenlere oranla fazla görüldüğünü belirtmiştir.

Bu araştırmada biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin çalıştıkları okul türüne göre anlamlı ölçüde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonuçları çalıştıkları okul türü ile Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu durum okul türleri değişse de çalışan öğretmenlerin durumları genel olarak aynı olmasından kaynaklanabilir. Çalıştığı okul türü ile tükenmişlik ilişkisi başka

araştırmalarda da incelenmiş ve bu araştırmada elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Deniz Kan (2008), öğretmenlerin çalıştıkları okul türü Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma puan ortalamaları üzerinde istatistiksel fark yaratmadığını ortaya koymuştur. Çavuşoğlu (2005), çalışmasında Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık boyutlarında anlamlı fark bulmamıştır. Ancak Gündüz (2004), yaptığı çalışmada “Resmi” okullarda görev yapan öğretmenlerin “Özel” okullarda alışanlara göre daha fazla tükendikleri bulgusuna ulaşmıştır. Erçen (2009), çalıştığı kurum türüne göre tükenmişliğin anlamlı ölçüde farklılaştığını tespit etmiştir. Otacıoğlu (2008)’in çalışmasında elde edilen bulgulara göre, özel okullarda görev yapan öğretmenlerin devlet okullarında görev yapan öğretmenlere oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları belirtmiştir.

Araştırmada biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısına göre anlamlı ölçüde farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ile Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ile tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiş ve bu araştırmada elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Yıldız Kırılmaz ve ark. (2003) ve Koçak (2009) araştırmalarında sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ile tükenmişlik arasında anlamlı bir fark olmadığını sonucuna ulaşmışlardır. Ancak Izgar (2001), tükenmişlik düzeyleri ile öğrenci sayısı arasında ters yönde anlamlı ilişki bulmuştur. Gündüz (2004), öğrenci sayısına göre tükenmişliğin Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarısızlık boyutlarında farklılaşma olduğunu ortaya koymuştur. Erdemoğlu Şahin (2007), sınıflardaki öğrenci sayısının tükenmişliğin tüm düzeylerini etkilediğini ve tükenmişlikle arasında doğru orantı olduğunu ortaya koymuştur.

Biyoloji öğretmenlerinin çalıştıkları okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumunun tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği bu araştırmanın bir başka alt problemi olmuştur. Araştırmanın bulguları sosyo-ekonomik durum ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Ancak, Tümkaya (1996), çalışmasında okulların sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça tükenmişliğin azaldığını belirtmiştir. Erdemoğlu Şahin (2007), yaptığı çalışmada

okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumu ile Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık arasında anlamlı fark bulmuştur.

Bu araştırmada biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini çalıştıkları ortamdaki memnuniyet durumlarına göre anlamlı ölçüde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma bulguları çalıştıkları ortamdaki memnuniyet durumu ile Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Çalıştıkları ortamdaki memnun olan biyoloji öğretmenlerinin, memnun olmayanlara göre daha az tükenmişlik yaşamalarının nedeni; kendilerini rahat hissetmeleri, ortamdaki arkadaşları ve idarecilerle sıkıntı ve çatışma yaşamamaları, huzurlu hissetmeleri olabilir. Memnuniyet ile tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiş ve bu araştırmada elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Yıldız Kırılmaz ve ark.(2003), çalışma ortamından memnun olan öğretmenlerin, Duyarsızlaşma düzeyinin, memnun olmayan öğretmenlerden daha düşük olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmada öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin üstlerinden takdir görme durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar üstlerinden takdir görme durumu ile Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Üstlerinde takdir gören biyoloji öğretmenlerinin tükenmişliğin üç boyutunda da daha az tükenmişlik yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum takdir gören öğretmenlerinin derslerine ve öğrencilerine ilgisinin artması, daha fazla motive olunması, öğretmenliği severek ve isteyerek yapması şeklinde yorumlanabilir. Üstlerinden takdir görme ile tükenmişlik arasında ters orantı olduğu söylenilebilir. Üstlerinden takdir görme ve tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiştir. Baysal ve Girgin (2005)'deki çalışmasında Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma boyutlarında, puan ortalamaları arasında istatistiksel anlamda farklılık ortaya çıkmıştır. Takdir görmeyen öğretmenlerin tükenmişlik puanları yüksek bulunmuştur. Yıldız Kırılmaz ve ark. (2003), çalışmalarında üstlerinden takdir gördüklerini ifade eden öğretmenlerin Kişisel Başarısızlık puanlarının daha düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Otacıoğlu (2008)'nin çalışmasında alınan takdir değişkenleri ile ilgili elde edilen bulgular,

işlerinde hiç takdir almamış öğretmenlerin alanlara oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları tespit edilmiştir.

Araştırma biyoloji öğretmenlerin mesleki verimlerini değerlendirmelerinin tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği bu araştırmanın alt problemlerinden birisidir. Araştırmanın bulguları mesleki verimliliği değerlendirme ile tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kendilerini mesleki olarak verimsiz gören biyoloji öğretmenlerinin tükenmişliğin üç boyutunda da daha fazla tükenmişlik yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun sebepleri mesleklerinde kendilerini başarısız ve mesleki olarak yetersiz görmeleri olabilir. Bu sonuç Erdemoğlu Şahin (2007)'nin araştırmasındaki sonuçlarla paralellik göstermektedir. Ancak Yıldız Kırılmaz ve ark.(2003), meslekte kendini verimli hissetmenin tükenmişlik düzeyleri ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bu çalışmada biyoloji öğretmenlerinin mesleklerini isteyerek yapma durumlarının tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği de incelenmiştir. Araştırmanın bulguları biyoloji öğretmenlerin mesleklerini isteyerek yapma durumları ile tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Tükenmişliğin her üç boyutunda da öğretmenliği isteyerek yapan biyoloji öğretmenlerinin tükenmişliği daha az yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun mesleğini severek yapan öğretmenlerin tükenmişliğe karşı daha dirençli olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Mesleğini isteyerek yapma durumu ile tükenmişlik ilişkisi başka çalışmalarda da incelenmiş ve bu çalışmada elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Yıldız Kırılmaz ve ark. (2003), öğretmeliği isteyerek yapanların Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma boyutundaki tükenmişliği daha düşük yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Erdemoğlu Şahin (2007), meleğini isteyerek yapma durumu ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulmuştur.

Bu çalışmada incelenen alt problemlerden biri de Biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin manevi doyumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Araştırma bulguları manevi doyumları ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Tükenmişliğin her üç boyutunda da biyoloji öğretmenlerinin manevi doyumunu azaldıkça tükenmişlik ortalamaları artmaktadır. Bu durum işinden keyif almayan ve yaptığı işten heyecan duymayan biyoloji

öğretmenlerinin yaşadığı sıkıntılardan kaynaklandığı söylenilebilir. Manevi doyum ile tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiş ve bu araştırmada elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Erdemoğlu Şahin (2007), öğretmenlerin manevi doyumunu azaldıkça tükenme düzeylerinin attığını belirtmiştir. Izgar (2001), okul müdürlerinin mesleklerinde sağlamak istedikleri doyum ile Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık arasında anlamlı ilişki bulmuştur. Peker (2002), çalışmalarında mesleğinde az doyum alan öğretmenlerin çok doyum alan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadığını ortaya koymuştur.

Bu araştırmada biyoloji öğretmenlerinin okuldaki biyoloji laboratuvarlarının yeterli olmasının tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği incelenmiştir. Araştırmanın bulguları okuldaki biyoloji laboratuvarlarının yeterlik durumu ile sadece Duygusal Tükenme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık boyutunda anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Çalıştıkları okulda biyoloji laboratuvarları yetersiz diyen biyoloji öğretmenleri duygusal tükenme boyutunda yeterli diyen biyoloji öğretmenlerine göre daha fazla tükenmişlik yaşamaktadırlar. Biyoloji dersleri çoğunlukla konularının laboratuvar koşullarında işlenilmesi gereken ve bu sayede öğretmenin istenilen öğretim hedeflerine tam olarak ulaştığı derslerdir. Yetersiz biyoloji laboratuvarına sahip okullarda çalışan biyoloji öğretmenleri derslerinde öğretim hedefine ulaşmak için çok daha fazla enerji harcayarak başarılı olmaya çalışacaktır. Bu da bir süre sonra biyoloji öğretmeninde enerjisinin tükendiği hissine, yorgunluğa ve sonuç olarak Duygusal Tükenmişlik yaşamasına sebep olabilir.

Biyoloji öğretmenlerine YGS ve LYS'nin ders işleyişlerine olumsuz yönde etkisine göre tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği, bu araştırmanın bir başka alt problemi olmuştur. Araştırmanın bulguları YGS ve LYS'nin ders işleyişlerine olumsuz yönde etkisi ile Duygusal Tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık boyutunda anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisini çok diyen biyoloji öğretmenlerinde duygusal tükenmişlik boyutunda en fazla tükenmişlik yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır. YGS ve LYS'nin önemi öğrenciler, aileleri ve okul başarısı yönünden idareciler tarafından çok önemsenmektedir. Bu durum

idarecilerden ve öğrenci velilerinden öğretmenlerin ders işleyişlerinde daha fazla sınava yönelik test tekniğı kullanması yönünde talepler gelmesine neden olmaktadır. Öğretmenler gelen bu aşırı taleplerden dolayı Duygusal Tükenmişlik boyutunda daha fazla tükenmişlik yaşıyor olabilirler.

BÖLÜM VI

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına, konuyla ilgili uygulamalara ve ileride yapılacak araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar maddeler halinde verilmiştir.

1. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre biyoloji öğretmenleri Duygusal Tükenme Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık boyutlarındaki tükenmişliği “az düzeyde” yaşamaktadırlar.

2. Biyoloji öğretmenlerinde yaş değişkenine göre Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilemediği belirlenmiştir. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri yaş değişkeninden etkilenmemektedir.

3. Biyoloji öğretmenlerinde cinsiyete göre kadın veya erkek olmasının Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık ortalamaları arasında farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri cinsiyet değişkeninden etkilenmemektedir.

4. Biyoloji öğretmenlerinde medeni duruma göre bekar veya evli olmasının Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık ortalamaları arasında farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri medeni durum değişkeninden etkilenmemektedir.

5. Biyoloji öğretmenlerinin mezuniyet durumları Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık ortalamaları arasında farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri mezuniyet durumlarının değişkeninden etkilenmemektedir.

6. Biyoloji öğretmenlerinin mesleki kıdemleri Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilemediği belirlenmiştir. Buna

göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri mesleki kıdem değişkeninden etkilenmemektedir

7. Biyoloji öğretmenlerinin çalıştığı okul türüne göre Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık ortalamaları arasında farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri okul türü değişkeninden etkilenmemektedir.

8. Biyoloji öğretmenlerinde ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısına göre Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilemediği belirlenmiştir. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı değişkeninden etkilenmemektedir.

9. Biyoloji öğretmenlerinde okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik duruma göre Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık ortalamaları arasında farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumu değişkeninden etkilenmemektedir.

10. Biyoloji öğretmenlerinde çalıştığı ortamdaki memnun olma durumu Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilediği belirlenmiştir. Biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri çalıştığı ortamdaki memnun olmayan öğretmenlerde daha yüksek bulunmuştur. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri çalıştığı ortamdaki memnun olma durumu değişkeninden etkilenmektedir.

11. Biyoloji öğretmenlerinde üstlerinden takdir görme durumu Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilediği belirlenmiştir. Biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri üstlerinde takdir görmeme durumunda daha yüksek bulunmuştur. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri üstlerinden takdir görme durumu değişkeninden etkilenmektedir.

12. Biyoloji öğretmenlerinde kendini mesleğinde verimli görme durumu Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilediği

belirlenmiştir. Biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri kendini verimli görmemeleri durumunda daha yüksek bulunmuştur.

13. Biyoloji öğretmenlerinde mesleğini isteyerek yapma durumu Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilediği belirlenmiştir. Biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri öğretmenlik mesleğini isteyerek yapmamaları durumunda daha yüksek bulunmuştur. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri öğretmenlik mesleğini isteyerek yapma durumu değişkeninden etkilenmektedir.

14. Biyoloji öğretmenlerinde mesleklerinde duydukları manevi doyum Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilediği belirlenmiştir. Biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeyleri az manevi doyum grubunda daha yüksek bulunmuştur. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri mesleklerinde duydukları manevi doyum değişkeninden etkilenmektedir.

15. Biyoloji öğretmenlerinin okulda biyoloji laboratuvarlarının yeterliliği durumunun Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilemediği fakat Duygusal Tükenme düzeylerini etkilediği belirlenmiştir. Okulda biyoloji laboratuvarlarının yetersiz olduğunu ifade eden grupta Duygusal Tükenme daha yüksek bulunmuştur. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenmişlik düzeyi okuldaki biyoloji laboratuvarlarının yeterliliği değişkeninden etkilenmektedir.

16. Biyoloji öğretmenlerinde YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisi durumunun Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarısızlık düzeylerini etkilemediği fakat Duygusal Tükenme düzeyini etkilediği belirlenmiştir. YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisinin çok olduğunu ifade eden grupta Duygusal Tükenme daha yüksek bulunmuştur. Buna göre biyoloji öğretmenlerinin Duygusal Tükenmişlik düzeyi YGS ve LYS'nin derslere olumsuz etkisi değişkeninden etkilenmektedir.

6.2. Öneriler

6.2.1. Uygulamacılara Öneriler

1. Tükenmişlik sendromunu önlemeye ve azaltmaya yönelik Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) programlar hazırlanmalıdır. Bünyelerinde oluşturacakları ekiplerle bu programlar öğretmenlere tanıtılmalı ve tükenmişlikle ilgili önleyici bilgiler verilmelidir.

2. Biyoloji laboratuvarların araç ve gereç yönünden eksikleri giderilip, öğrenci ve öğretmenlerin daha aktif kullanacağı hale getirilmelidir.

3. Biyoloji öğretmenleri ve yöneticiler arasında sağlıklı bir etkileşim sağlanmalıdır. Başarılı öğretmenler maddi ve manevi yönden ödüllendirilmelidir. Öğretmenlere mesleklerinde yaptığı başarılı çalışmalarda takdir ve teşekkür belgeleri verilmesinden kaçınılmamalıdır.

4. Biyoloji öğretmenlerinin meslekle ilgili sıkıntıları, beklentileri ve yaşadıkları problemleri çözüme kavuşturacak toplantılar, konferanslar düzenlenmelidir. Bu toplantılar ile konferanslara uzman kişiler ve milli eğitimden yönetici katılımı sağlanmalıdır.

6.2.2. Araştırmacılara Öneriler

1. Tükenmişlik düzeyini belirlemeye yönelik araştırmalarda nicel yöntemlerle birlikte gözlem ya da görüşme gibi nitel yöntemler kullanılması önerilebilir.

2. Biyoloji eğitiminde tükenmişlik üzerine etkili olabilecek, başka değişkenlerin ortaya çıkarılması için yeni çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akman, B.; Taşkın. N.; Özden, Z.; Çörtü, F. (2010). Okul Öncesi Öğretmenlerinde Tükenmişlik Üzerine Bir Çalışma, Elementary Education Online, 9(2), 807-815.
- Altunoğlu, B.D.; Atav, E. (2005). Daha Etkili Bir Biyoloji Öğretimi İçin Öğretmen Beklentileri, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 28:19-28.
- Babaoğlu, E. (2006). İlköğretim Okulu Yöneticilerinde Tükenmişlik, Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Baltaş, Z.; Baltaş, A. (2008). Stres Ve Basa Çıkma Yolları, İstanbul: Remzi Yayınları.
- Barutçu, E.; Serinkan, C. (2008). Günümüzün Önemli Sorunlarından Biri Olarak Tükenmişlik Sendromu Ve Denizli’de Yapılan Bir Araştırma, Ege Akademik Bakış 8 (2) 2008: 541- 561
- Başar, Z. (1999). Sınıf Yönetimi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Başol, G.; Altay, M. (2009). Eğitim Yöneticisi Ve Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi, Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Cilt 15, Sayı 58, Ss: 191- 216
- Baysal, A. (1995). Lise Ve Dengi Okul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Cullen, J. C.; Silverstein, B. A.; Foley, M. P. (2008). Linking Biomechanical Workload AndOrganizational Practices To Burnout And Satisfaction, J Buspsychol 23: 63- 71.
- Çam, O. (1991). Hemşirelerde Tükenmişlik (Burnout) Sendromunun Araştırılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çam, O. (1992). Doktor Ve Hemşirelerde Tükenmişlik Ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması, VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını, S.155-160.
- Çavuşoğlu, İ. (2005). Endüstri Meslek Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri İle Bazı Kişisel Değişkenler Arasındaki İlişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Çimen, M.; Ergin, C. (2001). Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Personelinin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi, Gülhane Tıp Dergisi 43(2) : 169-176.
- Çoban, A.; Aktaş, M.; Sülün, A. (2006). Biyoloji Öğretim Programının ÖSS Soruları Açısından Değerlendirilmesi, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: (8) Sayı: (1).
- Deniz Kan, Ü. (2008). Bir Grup Okul Öncesi Öğretmeninde Tükenmişlik Durumunun İncelenmesi, Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi,16(2):431- 438.
- Dolunay, A. B (2002). Keçiören İlçesi “Genel Liseler Ve Teknik-Ticaret-Meslek Liselerinde Görevli Öğretmenlerde Tükenmişlik Durumu” Araştırması, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası Cilt 55, Say 1.

- Dolunay, A. B.; Piyal, B. (2003). Öğretmenlerde Bazı Mesleki Özellikler Ve Tükenmişlik, *Kriz Dergisi* 11 (1): 35- 48.
- Erçen, Y. E. (2009). Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Mersin İlinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3:1-8
- Erdemoğlu Şahin, D. (2007). Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Ergin, C. (1992). Doktor Ve Hemşirelerde Tükenmişlik Ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması, VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını, S.143- 154.
- Freudenberger, H. J. (1977). Speaking From Experience. Burn-Out: The Organizational Menace, *Training And Development Journal*, July.
- Friberg, T. (2009). Burnout: From Popular Culture To Psychiatric Dagnosis İn Sweden, *Cult Med Psychiatry* 33; 538- 558.
- Gerçek, C.; Soran, H. (2005). Öğretmenlerin Biyoloji Öğretiminde Deneysel Yöntem Kullanma Durumlarının Belirlenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal Of Education)* 29: 95- 102.
- George, A. (1981). Wolfe, M. A. Burnout Of Therapists, *Physical Therapy Volume* 61 / Number 7, July.
- Girgin, G.; Baysal, A. (2005) Zihinsel Engelli Öğrencilere Eğitim Veren Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyi Ve Bazı Değişkenler (İzmir Örneği)

- Gümüş, H. (2006). Farklı Mesleklerde Çalışanların İş Ve Yaşam Doyumlarının Tükenmişlik Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Gündüz, B. (2004) “Öğretmenlerdeki Tükenmişliğin Akılcı Olmayan İnançlar Ve Mesleki Bazı Değişkenlere Göre Yordanması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Hillert, A. (2008). Medizinish- Burnout A New Disease, Versicherungsmedizin, Dec 1;60(4):163-9.
- Izgar, H. (2001). Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İkiz, F. E. (2006). Danışma Becerileri Eğitiminin Danışmanların Empatik Eğilim, Empatik Beceri Ve Tükenmişlik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kayabaşı, Y. (2008). Bazı Değişkenler Açısından Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri, Sosyal Bilimler Dergisi Sayı: 20.
- Koçak. R. (2009). Okul Yöneticilerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 19, Sayı: 1, Sayfa: 65- 83, Elazığ.
- Kurtlar, C. (2009). Engelli Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinden Tükenmişlik Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma (Marmara Bölgesi Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Lau, P. S. Y.; Yuen M. T.; Chan, R. M.(2005). Do Demographic Characteristics Make A Difference To Burnout Among Hong Kong Secondary School Teachers, Social Indicators Research 71: 491- 516

- Lee, F. J.; Stewart, M. ; Brown, J. B.; (2008). Stress, Burnout, And Strategies For Reducing Them, Canadian Family Physician Vol 54: February.
- Leiter, M. P.; Maslach, C. (1988). The Impact Of Interpersonal Environment On Burnout And Organizational Commitment, Journal Of Organizational Behavior, Vol. 9,297-308.
- Leiter, M. P.; Frank, E.; Matheson, T. J. (2009). Demands, Values, And Burnout, Canadian Family Physician Vol 55: December.
- Maslach, C. Ve Jackson, S. E. (1981). The Measurement Of Experienced Burnout. Journal Of Occupational Behavior, 2. 99-131.
- Mccray, L. W.; Cronholm, P. F.; Bogner, H. R.; Gallo, J. J.; Neill, R. A. (2008). Resident Physician Burnout: Is There Hope?, Fam Med, 40(9):626-32.).
- Oruç, S. (2007). Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Otacıoğlu, S. G. (2008). Müzik Öğretmenlerinde Tükenmişlik Sendromu Ve Etkileyen Faktörler, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: 9 Sayı:15,103–116.
- Özkaya, H. (2006). Yatılı İlköğretim Bölge Okulu Ve İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Öğretmen Görüşleri Açısından Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

- Öztaş, H.; Özay, (2004). Biyoloji Öğretmenlerinin Biyoloji Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar (Erzurum Örneği), Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:12 No:1, 69-76.
- Peker, R. (2002). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişliklerine Etki Eden Bazı Faktörler, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: XV, Sayı: 1, 305- 318.
- Raiziene, S.; Endriulaitiene, A. (2007). The Relations Among Empathy, Occupational Commitment, And Emotional Exhaustion Of Nurses, Medicina (Kaunas);43(5).
- Russell, A. E.; Robert, D. F. (1984). Toward A Differentiated View Of Burnout: Personel And Organizational Mediators Of Job Satisfaction And Stres, American Journal Of Community Psychology, Vol. 12, No. 4.
- Sürgevil, O. (2006). Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu Tükenmişlikle Mücadele Teknikleri, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Şanlı, S. (2006). Adana İlinde Çalışan Polislerden Doyumu Ve Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Torun, A. (1995). Tükenmişlik, Aile Yapısı Ve Sosyal Destek İlişkileri Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuğrul. B.; Çelik. E. (2002). Normal Çocuklarda Çalışan Anaokulu Öğretmenlerinde Tükenmişlik, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (2) Sayı:121.

Tümkiye, S. (1996). Öğretmenlerdeki Tükenmişlik Görülen Psikolojik Belirtiler Ve Başa Çıkma Davranışları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Türker, P. (2007). İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerinde Algılanan Problem Davranış Düzeyleri Ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenlere Göre Tükenmişliğin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Vızlı, C. (2005). Görme Engelliler İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerle Normal İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü İstanbul.

Watkins, C.E. (1983). Burnout In Counseling Practice: Some Potential professional Amd Personal Hazards Of Becoming A Counselor, The Personnel And Guidance Journal. January. 304- 308.

Yıldız Kırılmaz, A.; Çelen, Ü.; Sarp, N. (2003). İlköğretim’de Çalışan Bir Öğretmen Grubunda “ Tükenmişlik Durumu, Araştırması” İlköğretim- Online 2(1) 2003 Sf. 2- 9.

Yöney, H.; Ünalın, P. (2004). Profesyonel Yaşamda İş Stresi Ve Tükenmişlik.15 Ocak 2010’da İnternet’ten Elde Edilmiştir: [Http://Arsiv.Ntvmsnbc.Com/](http://Arsiv.Ntvmsnbc.Com/)

EKLER

EK.1. ANKET FORMU

EK.2. İZİN BELGESİ

EK.3.ÖZGEÇMİŞ

BÖLÜM I**KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

Değerli öğretmenim,

Bu form sizlerin mesleğinizle ilgili durumlarınızı belirlemeye yönelik olarak yapılan bir yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. İçtenlikle cevap vermeniz araştırma için önemlidir. Lütfen tüm soruları dikkatlice okuyarak, isminizi yazmadan, sizin için doğru olanın yanına bir (X) işareti koyunuz. Yardımlarınız için teşekkür ederiz.

1. Yaş:

21- 30 31- 40 41 ve üzeri

2. Cinsiyet:

Kadın Erkek

3. Medeni Durum:

Bekâr Evli

4. Mezun Olunan Son Program:

Eğitim Enstitüsü ya da Fakülte Yüksek Lisans ya da Doktora

5. Mesleki Kıdem:

0- 5 yıl 6- 10 yıl 11- 15 yıl 16 yıl ve üzeri

6. Çalıştığımız okul türü:

Düz lise Anadolu veya Fen lisesi Meslek lisesi

Özel lise veya Dershane

7. Ders verdiğiniz sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı:

30 ve daha az 31- 40 41 ve daha çok

8. Okulun Bulunduğu Çevrenin Sosyo -Ekonomik Durumu:

Düşük Orta Yüksek

9. Çalıştığınız ortamdan memnun musunuz? :

Evet Hayır

10. Üstlerinizden takdir görüyor musunuz? :

Evet Hayır

11. Mesleğinizde verimli olduğunuzu düşünüyor musunuz? :

Evet Hayır

12. Öğretmenliği isteyerek mi yapıyorsunuz? :

Evet Hayır

13. Öğretmenlik mesleğinden duyduğunuz manevi doyum ne kadardır? :

Az Orta Çok

14. Okuldaki biyoloji laboratuvarının yeterliliği:

Yetersiz Yeterli

15. Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS)'nin ve Lisans Yerleştirme Sınavının (LYS)'nin ders işleyişinize olumsuz yönde etkisi nedir? :

Az Orta Çok

BÖLÜM II

	Her zaman	Çoğu zaman	Bazen	Çok nadir	Hiçbir zaman
Bu bölümde işiniz ile ilgili duygu, düşünce ve tutumlarınızı ifade eden cümlelerden oluşan 22 maddelik bir anket bulunmaktadır. Sizden istenen her ifadeyi hangi sıklıkla yaşadığınızı belirtmenizdir. Sizin o ifade ile ilgili yaşadığınız, hangi basamağa daha uygunsa yanındaki kutuyu (X) işareti ile işaretleyin					
1. İşimden soğuduğumu hissediyorum.					
2. İş dönüşü kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum.					

3. Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.					
4. İşim gereği karşılaştığım insanların ne hissettiğini hemen anlarım.					
5. İşim gereği karşılaştığım bazı kimselere sanki insan değillermiş gibi davrandığımı fark ediyorum.					
6. Bütün gün insanlarla uğraşmak benim için gerçekten çok yıpratıcı.					
7. İşim gereği karşılaştığım insanların sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.					
8. Yaptığım işten yıldığımı hissediyorum.					
9. Yaptığım iş sayesinde insanların yaşamına katkıda bulunduğuma inanıyorum.					
10. Bu işle çalışmaya başladığımdan beri insanlara karşı sertleştim.					
11. Bu işin beni giderek katılaştırmasından korkuyorum.					
12. Çok şeyler yapabilecek güçteyim.					
13. İşimin beni kısıtladığımı hissediyorum.					
14. İşimde çok fazla çalıştığımı hissediyorum.					
15. İşim gereği karşılaştığım insanlara ne olduğu umurumda değil.					
16. Doğrudan doğruya insanlarla çalışmak bende çok fazla stres yaratıyor.					
17. İşim gereği karşılaştığım insanlarla aramda rahat bir hava yaratırım.					
18. İnsanlarla yakın bir çalışmadan sonra kendimi canlanmış hissedirim.					
19. Bu işte birçok kayda değer başarı elde ettim.					

20. Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum.					
21. İşimdeki duygusal sorunlara serinkanlılıkla yaklaşırım.					
22. İşim gereği karşılaştığım insanların bazı problemlerini sanki ben yaratmışım gibi davrandıklarını hissediyorum.					

EK.2

T.C.
DİYARBAKIR VALİLİĞİ
İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : B.08.4.MEM.4.21.00.08. Ar-Ge/7259
Konu: Anket İzni

08 Mart 20

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

25.02.2010 tarih ve B.30.2.DİC.0.40.00.00-2010/304 sayılı anket araştırma izni konulu yazıya istinaden Biyoloji Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Mustafa ACUN'un Diyarbakır İl Merkezinde bulunan liselerde görev yapmakta olan Biyoloji Öğretmenleri ile yapacağı "Bazı Değişkenlere Göre Biyoloji Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi" konulu yüksek lisans tez çalışmasının Araştırma Önerisi için veri toplama aracı Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiş olup, Müdürlüğümüzce anket uygulama izni verilmesi uygun bulunmuştur.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

"

Ömer YILDIZHAN
Milli Eğitim Müdür V.

EK:
1- Araştırma Değerlendirme Formu
2- Onaylı Anket Örneği

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Mustafa ACUN
Kurumu / Üniversitesi	Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Araştırma yapılacak iller	Diğarbakır il merkezi
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İl merkezin de bulunan tüm liseler
Araştırmanın konusu	"Biyolojik Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Araştırılması"
Üniversite / Kurum onayı	Var / Yok ☒ Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Tez
Veri toplama araçları	Kişisel Bilgi Formu ve Tükenmişlik Anketi
Görüş istenilecek Birim/Birimler	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
Anket - araştırma uygulama izni verilmesi oy birliği ile kabul edilmiştir.	
Komisyon kararı	Oybirliği / Oyçokluğu ile alınmıştır.
Muhalef üyenin Adı ve Soyadı:	Gerekçesi:

Koray Başkan
L. İsmail ATAYETEN
Millî Eğitim Şube Müdürü

KOMİSYON

Uygun
Uye
Murat YALCU

Uye
Mehmet AKIN

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Mustafa ACUN

Doğum Yeri : Diyarbakır

Doğum Tarihi : 01.07.1981

Medeni Hali : Bekâr

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Ziya Gökalp Lisesi 1995

Lisans : Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Biyoloji
Öğretmenliği Bölümü 2000

Yüksek Lisans: Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl:

2000- 2004 : Aşağı taşmalı İ.Ö.O Çermik/ Diyarbakır

2004- 2007 : Güleçoba İ.Ö.O Kayapınar/ Diyarbakır

2007-..... : Körtepe İ.Ö.O Bağlar/ Diyarbakır